№ 112 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 26 ՄԱՅԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 26 ՄԱՅԻՍԻ № 112

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—1 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախ հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Սօֆիա Լազարեւնա, Իվան, Ղազար, Մկրտիչ, Արշակ և Երւանդ Արտեմիեվիչ Յակոբջանեանները յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինն իր թանգագին ամուսնու, իսկ վերջիններն իրանց սիրելի հօր՝

Արտեմ Իվանովիչ ՅԱԿՈԲՋԱՆԵԱՆԻ

մահվան մասին։ Ամբիծքը այսօր, չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 7-ին։ Յուղարկաւորութիւնը վաղը, հինգշաբթի, մայիսի 27-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, հանգուցեալի բնակարանից (Վանքսկի պեր. № 5) դէպի Վանքի մայր եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ (ա. օ.) 624. 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱԽԱԳ

ԱՐ. Ն. ՄԻԼՕՎԸ

հրաւիրում է ցանկացողներին վերցնելու կապալով Բէհբուդեան փողոցի վրա № 50, III քաղաքամասում, Վաճառականական Ընկերութեանը պատկանող ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ նորակառոյց շինութեան քարայիՑ և ատաղձագործական աշխատանքները։

Աշխատանքի պայմանները, նախագիծը և տեղեկագիրը կարելի է տեսնել Վաճառականական Կամերայի շինութեան մէջ (Արմեանսկի բազար, Բօրսա) ամեն օր, բացի տօն օրերից, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ժամը 1-ը ցերեկվայ։

(ա. օ.) առ. 625. 2—1

Առեւտրի եւ արդիւնաբերութեան մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ

Ցանձնարարվում են առեւտրական ֆիրմաներին հաշուապահներ, նրանց օգնականներ, գանձապահներ և առեւտր. այլ ծառայողներ՝ դասընթացքներն աւարտած անձերից, որոնք վկայված են իրանց գովելի գիտութեամբ և անաղարտ վարքով։ Դիմել՝ Թիֆլիս, Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻՆ։ (չ.ու.կ) (ա) 590. 5—3

ԲԺԻՇԿ

Մ. Գ. ՄԿՐՏՉԵԱՆՑ

Թունա է Թիֆլիսում. I կանանց հիւանդանոցը (Բէհբուտովսկայա 58) բաց է լինելու ամբողջ ամառը և հիւանդների ընդունելութիւնը շարունակվում է անընդհատ։

(չ.) առ. 577. 2—2

ԲԺԻՇԿ

Ա. Մ. Մկրտչեանց (ԿՐՏՍԵՐ)

Նախկ. ասսիստէնտ Մոսկվայի Կայսեր. Համալս. Կնախօսական կլինիկայի. մեկնել է ԽՍԵՆՏՈՒԿԻ։ Հասցէն՝ Главная курсовая, д. Курмоярoвыхъ.

(չ.) առ. 578. 2—2

ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Յունիսի 20-ին Վանի Վարագայ վանքում կատարվելու է այդ վանքի կրթական հաստատութեան յիսնամեայ յօբելեանը։

Թիւրքիայի հայութիւնը վաղուց զրկված էր հնարաւորութիւնից իր ազգային կրթական-եկեղեցական հիմնարկութիւնների տօնը կատարելու։

Այժմ, շնորհիւ նոր ռէժիմի, նա ունի այդ հնարաւորութիւնը, և Հայաստանի մէջ 30—35 երկար ու ձիգ տարիներից յետոյ հայ ժողովուրդը առաջին անգամ պէտք է ազատօրէն տօնէ իր կարևոր կրթական հաստատութիւններից մէկի՝ Վարագի երկրագործական դպրոցի յիսնամեայ գոյութեան յօբելեանը։

Վարագի վարժարանը խոշոր դեր է կատարել Հայաստանի ժողովրդի կրթութեան գործում։ Նա ապագայում ևս անհագին դեր ունի կատարելիք, ուստի և հայ ժողովրդի վրա բարոյական պարտականութիւն է ծանրանում ամեն կերպ աջակցել այդ կրթական կարևոր հաստատութեան տնտեսական և մտաւոր-բարոյական բարգաւաճման։

Այդ պարտականութիւնը ամենից առաջ ծանրանում է Թիւրքահայ հասարակութեան վրա, բայց և ռուսահայերը տնմասն չը պիտի մնան և իրանց

Դեռ այս տարվայ փետրվար ամսին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կոնդակով յանուն Հանգանակիչ Մասնաժողովի ի նպաստ Թիւրքահայաստանի հայ տառապեալների՝ պատուիրեց կատարել մասնաւոր ժողովարարութիւն յօգուտ Վարագայ վարժարանի, ի նկատի ունենալով որ «Վարագայ վանքը իր կրթական հաստատութեամբ մատուցել է իւրովանն ծառայութիւն՝ գիտութեան լոյսը սփռելով հայաշատ և բազմակարօտ Վանի գաւառի խաւար անկիւններում»։

Այն համատարած խաւարը, որ տիրում է Վանի պէս մի հայաշատ երկրում, ստիպում է մեզ յիշեցնել հայ հասարակութեան, որ սա չը գլանայ իր լուման ձգել մի կարևոր կրթական հաստատութեան պահպանութեան գանձանակի մէջ, հաստատութիւն՝ որ կոչված է, ինչպէս ասում է հայրապետական կոնդակը, գիտութեան լոյսը սփռել խաւար անկիւններում։

Եթէ մենք մի ժամանակ չէինք գլանում հարիւրներ, հազարներ տալ Հայաստանի բազմաչարչար ժողովրդի ազատագրութեան համար և այդ հարիւրները, հազարները տալիս էինք առաջին հանդիպողին, նոյնիսկ արկածախնդրին, ոգևորված միայն Թշուառ հայ ժողովրդին որևէ օգնութիւն հասցնելու ցանկութեամբ, այսօր չը պէտք է անտես առնենք մի կազմակերպված հաստատութիւն, որ գործել է յօգուտ այդ ժողովրդի և այսուհետև ևս գործելու է։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բեռլին, 24 մայիսի

Գերմանիայի շատ տեղերում եղաւ ուժեղ փոթորիկ՝ կարկուտի և կայծակի հետ։ Կան մարդկային զոհեր։ Գեննէր վիճակում կարկուտը ոչնչացրեց հացահատիկ ցանքսերը։ Վնասները 200,000 մարկ են։ Լիւդէնշէյտում կայծակը խփեց պայթուցիկ նիւթերի ֆաբրիկային։

Կամերունայի նահանգապետը հեռագրում է. «Բրէդշնէյտէր վաճառականը 17 պատասսորներով ենթարկվեց

կոտորվեցին։ Ձերբակալված են 7 պարագլուխներ»։ (Հ. Գ.)

Տանժէր, 24 մայիսի

Տագում մուլաէյն ցեղը սուլթան հռչակեց Մուլայ-Քէբիրին։ (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 24 մայիսի

Եռանդով պատրաստութիւններ են տեսնվում սլաւօնական կոնգրէսի համար։ Կոմիտէտը որոշեց հրատարակել ուղեցոյց Սօֆիայում և Բուլգարիայում։ Կոնգրէսին մասնակցելու համաձայնութիւն են յայտնել բոլոր հարաւ-սլաւօնական երկիրներից։ (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ, 24 մայիսի

Եկաւ հելլէնների Թագուհին։ (Հ. Գ.)

Նիւ-Եօրկ.—Յայտնի Մորգանի մօտիկ ազգական միլիօնատէր Գէօրգ Մորգանը անձնասպան եղաւ։ («Б.»)

Վիեննա.—Լուրերին նայած, հովանաւորող-պետութիւնները զօրքեր են ափ հանում Կրետէում։ Կրետացիները իբր վճռել են զէնքի ույժով դիմադրել զօրքերի առաջմանը։ Ինչպէս հաղորդում են, Թիւրքիան վճռել է իր զօրքերով մտնել յունական երկիրը և գրաւել նրա մի մասը իբրև գրաւական։ Ընդհանրապէս դրութիւնը բարդվում է։ («Б.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երէկ, մայիսի 25-ին տեղի ունեցաւ Թիֆլիսում պետական բանկի գրասենեակի հանդիսաւոր օծումը և բացումը։

Հոգևոր դասը բաղկացած էր Վրաստանի էկզարխից, Թիֆլիսի հայոց առաջնորդից և մի քանի քահանաներից։

Հանդէսին ներկայ էին կոմսուհի Վօրօնցօվա-Դաշկօվա, ֆինանսների մինիստրութեան կողմից յատկապէս Թիֆլիս եկած Կօնշին, որ պետական բանկի կառավարիչն է Պետերբուրգում, Փոխարքայի օգնականներ Վասացի և Շատիլօվ, Փոխարքայի դիւանատան դիրեկտոր Պետերսօն, խորհրդի անդամներ, Թիֆլիսի նահանգապետը, մամուլի և բազմաթիւ արդիւնաբերական և առևտրական հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ և հրաւիրված հիւրեր։

Օծման հանդէսը սկսվեց ժամը $1^1/_4$-ին և վերջացաւ 2-ի մօտերը։

Վրաստանի էկզարխը արտասանեց մի ճառ, որի մէջ խօսեց դրամատան նշանակութեան մասին և բացատրեց ոսկու դերը ժողովրդական տնտեսութեան մէջ։ Օրինակ բերելով «Թաղած տաղանդը» և «զկայսերն՝ տուք կայսեր» Քրիստոսի խօսքերը, էկզարխը յայտնեց, որ քրիստոնէական վարդապետութիւնը համակրութեամբ է վերաբերվում ժողովրդի հարստութեան մեծանալուն։

Օծումից յետոյ ներկայ եղողները շրջեցին ամբողջ շէնքը և ծանօթացան նրա բոլոր բաժանմունքների հետ։

Դա մի հոյակապ, գեղեցիկ, մեծ յարմարութիւններով շինութիւն է և միևնոյն ժամանակ կարող է համարվել Թիֆլիս քաղաքի զարդերից մէկը։

Շինութեան վրա եղել է ծախք մօտ 300,000 ռուբլի։

Շինութեան ճարտարապետ եղել է Օհանջանեան։

Օծման հանդէսից յետոյ հիւրերը գնացին Արտիստական Ընկերութիւն, որտեղ պատրաստված էր հանդիսաւոր նախաճաշ։

Ներկայ էր աւելի քան 250 անձ։ Կենացներ առաջարկվեցին Թագաւոր Կայսրի, Փոխարքայի, ֆինանսների և առևտրի մինիստրների, էկզարխի, պետական բանկի դիրեկտոր Կանչելիի, Թիֆլիսի բանկի կառավարիչ Բէզօբրազօվի, ճառեր արտասանեցին ազնուականութեան պարագլուխը, քաղաքագլուխ Չերքէզօվը, վաճառականութեան կողմից Ա. Միլօվը։ Յետոյ ուղերձներ ներկայացրին Վօրօնցօվկա գիւղի ներկայացուցիչները։ Ա. Խատիսեանը խօսեց մի տպաւորիչ ճառ։ Նախաճաշի ժամանակ նուագում էր երաժշտախումբը։

Ա. Ք.

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մինչև այժմ արած վարչական կարգադրութիւնների առաջնագոյնը ըստ կարևորութեան պէտք է համարել այն նախահաշիւը, որ հրատարակվել է «Արարատ» ամսագրի ապրիլի համարում։

Կազմված է Էջմիածնի Մայր Աթոռի և Ռուսաստանի բոլոր վեց թեմերի հաստատութիւնների նախահաշիւը ներկայ 1910 տարվայ համար։

Սա առաջին անգամն է, որ մենք տեսնում ենք հրատարակված ի գիտութիւն հայ ժողովրդի՝ թէ ինչ եկամուտներ և ծախսեր ունեն թէ Էջմիածինը և թէ մեր կոնսիստորիաներն ու յաջորդարանները։

Կաթողիկոսի այս վարչական քայլը արժանի է ողջունելու իբրև առհաւատչեայ, որ հետզհետէ կը վերանայ այն քաօսական, խառնաշփոթ դրութիւնը, որի մէջ գտնվում են մեր թեմական բոլոր գործերը, և կը վերանայ այն խորհրդաւոր քօղը, որով մինչև այսօր ծածկված էր մեր թեմական և եկեղեցական հասոյթների գործը։

Այդ նախահաշուից տեսնում ենք, որ թէ Մայր Աթոռ Էջմիածինը և թէ թեմերը (Երևանի, Վրաստանի, Ղարաբաղի, Շամախու, Բեսարաբիայի և Աստրախանի) ունեն տարեկան եկամուտ ընդամենը 298,263 ր., իսկ ծախք՝ 257,316 ր. և նախատեսվում է մնացորդ 40,947 ր., որ պէտք է մտնի Մայր Աթոռի կենտրոնական գանձարանը։

Ուրեմն Ռուսաստանում հայոց եկեղեցու բոլոր արդիւնքները 300,000 ռուբլուց աւելի չեն, եթէ ի նկատի չունենանք, ի հարկէ, ամեն մի եկեղեցու, վանքի ուրոյն ուրոյն սեփականութիւնը և արդիւնքը։ Շատ լաւ կը լինէր, եթէ բոլոր եկեղեցիների և վանքերի ելևմտացոյցերն ևս կազմվէին և նրանք ևս մտնէին ընդհանուր նախահաշուի մէջ և այն ժամանակ մենք կունենայինք մի ընդհանուր պատկեր։

Բայց յուսանք, որ ներկայ նախահաշուով սկիզբն է դրվում այդ մեծ գործի, որ հետզհետէ կամբողջանայ և կը լրանայ, եթէ միայն չը խեղդվի բարի սերմը իր ծիլի մէջ որոմների շնորհիւ։

Իրա Մայր Աթոռի՝ Էջմիածնի տարեկան հասոյթները կազմում են 162,218 ր., իսկ ծախքերը՝ 121,271 ր., մնացորդ՝ 40,947 ր.։ Իսկ թեմերի ելևմտական պատկերը հետևեալն է ներկայացնում։

Մուտք.—1) Երևանի թեմ իր յաջորդութիւններով՝ 27,700 ր., 2) Վրաստանի թեմ իր յաջորդութիւններով՝ 19,084 ր., 3) Ղարաբաղի թեմ իր յաջ. 13,413 ր., 4) Բեսարաբիայի թեմ իր յաջ. 11,521 ր., 5) Շամախու թեմ՝ 6700 ր., 6) Աստրախանի թեմ՝ 6337 ր.։

Ելք.—1) Երևանի թեմի՝ 18,971 ր., 2) Վրաստանի՝ 16,704 ր., 3) Ղարաբաղի՝ 8988 ր., 4) Շամախու՝ 5546 ր., 5) Բեսարաբիայի՝ 10,803 ր., 6) Աստրախանի՝ 6389 ռուբլի։

Այս 6 թեմերի ծախքը մուտքից դուրս գալով զուտ արդիւնք մնալու է 17,853 ր., որ պէտք է մտնի Մայր Աթոռի գանձարանը, իբրև օժանդակութիւն թեմերի կողմից։

Ողջունելով Վեհ. Կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ կատարված վարչական այս նոր տնօրէնութիւնը, յոյս ունենք եկող տարի Մայր Աթոռի և թեմերի նախահաշիւները աւելի լրիւ և մանրամասն կազմված տեսնելու։

Հ. Ա.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նոր-Բայազէտ, 20 մայիսի

Վար ու ցանքը վերջացաւ շատ աջող պայմաններում։ Ամբողջ ապրիլ ամիսը անցնելով չորային, հողագործ դասը կանոնաւոր կերպով կատարեց իր դաշտային աշխատանքները։ Այնուհետև եկաւ մայիսը, իր հետ բերելով կանոնաւոր անձրևներ, որոնք մէջ ընդ մէջ տեղում էին շարունակ, մի օր անձրև, միւս օրը՝ արև։ Ժողովուրդը այդ դէպքից ուրախացաւ և յոյս ունի, որ այս տարի ևս կարող է լաւ բերք ունենալ և տնտեսապէս կազդուրվել, եթէ բնութիւնը կը խղճայ իրան և կառաքէ իր բարիքները...

Մայիսի 16-ի գիշերը անձրևներից յետոյ ձիւն եկաւ սարերում։ Գեղարքունեաց լեռները ծածկվեցին ձիւնով, որը բարակ շղարշով պատեց նոյնիսկ այն ցանքսերի մի մասը, որոնք ընկած են սարերի ստորոտներում։

Ս. Ե. Ա.

Ղուլուխչոլ (Զաքաթալի շրջ.), 20 մայիսի

Մեզանում վար ու ցանքսը լաւ ապագայ էր խոստանում, բայց ամսիս 12-ին տեղացած փոթորկախառն կարկուտը փչացրեց Ղնզլուխ կոչվող տափարակների կանաչները։ Եղանակները անձրևային են. գիւղիս շրջակայքի ջրերը բաւականին աւելացել են, և Խալաթալա կոչող թաղամասում մի քանի տներ ջրով լցվել են։ Մարդկային կորուստ չը կայ։

Ամսիս 15-ին իր տանը սպանվեց մի թուրք։ Սպանութեան պատճառները յայտնի չեն։ Կասկածով ձերբակալված են երկու թուրք։

Թ.

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻ ՆՈՐ ԱՂԲԻՒՐ

Բագու, 20 մայիսի

Ամսիս 9-ին և 16-ին տեղի ունեցած հայ ծխականների ժողովը բուռն խօսակցութեան առարկայ է դառել քաղաքումս։ Ինչպէս ընթերցողները գիտեն, այդ ժողովը քահանաներին ռոճիկ նշանակել և ծխակատարութիւնը օրինական վճարի ենթարկելն է, որով, ինչպէս հոգաբարձութիւնն է համոզված, թէ քահանաները ապահով կը լինեն ու մուրացկանի պէս ձեռք չեն պարզի ծխականներին և թէ իւրաքանչիւր անհատ իր պարտականութեան չափ ու սահմանը կիմանայ։

Այդ հարցի լուծումը մենք թողնում ենք ծխականների ազատ կամքին։ Սակայն մեր ասելիքը բոլորովին այլ է և վերաբերում է մեր քաղաքացիական իրաւունքներին, որը վերջին 4—5 տարվայ ընթացքում Բագու քաղաքում բռնաբարված էինք տեսնում։

Վերոյիշեալ երկու ժողովների մէջ շօշափվեց այն հարցը, որ հոգաբարձութիւնը ի նկատի ունի քահանաների հկամուտը ռոճիկի վերածելու մէջ նաև ուսումնարանների անապահով դրութիւնը, որովհետև, ինչպէս ութ ամսվայ ուսումնասիրութիւն-աշխատանքն է ցոյց տուել մեր հոգաբարձութեան, Բագուի հայ համայնքը քահանաներին տալիս է եկամուտ 80,000—100,000 ր. տարեկան և ահա հոգաբարձութիւնը 3000-ական ռոճիկ նշանակելով իւրաքանչիւր քահանային, տարեկան 40,000 ր. աւելի պիտի օգուտ ունենայ, որը պիտի գործադրվի տեղական դպրոցների վրա։

Այդ միտքը շատ ուրախալի է, որով, ըստ հոգաբարձուների, պիտի ընդմիշտ ապահովվի մատաղ սերնդի կրթական սրբազան գործը, եթէ իսկապէս հայ ժողովուրդը կապված է իր եկեղեցու և նրա հոգեկան զգացմունքների հետ։ Բայց ինչու հոգաբարձուները, այդ նոյն ծխականներիս ներկայացուցիչները, հայոց ուսումնարանները պահպանելու համար չեն դիմում այն կասսային, որից օգտվում են մեր հարևանները։

Այդ կասսան քաղ. ինքնավարութիւնն է։

Բագու քաղաքի կայքը գնահատված է 27.000,000 ր.։ Այդ կայքից 10.000,000 ր. հայերինն է, 9.000,000 ր. թուրքերինը, իսկ 8.000,000-ը՝ ռուս, վրացի և այլ մանր ազգութիւնների կայքը։ Ուրեմն ընթերցողը տեսնում է, որ հայերիս կայքը (ըստ քաղ. վարչութեան գնահատման) միւս ազգութիւններից մեծ % է տալիս քաղաքին, իսկ թէ մենք ինչ ենք օգտվում, այդ թող ցոյց տայ հետևեալը։

Քաղաքս, քաղ. վարչութեան որոշմամբ, ունի մի քանի տասնեակ ռուս-թուրքական դպրոցներ քաղաքի զանազան թաղերում, ուր հազարաւոր երեխաներ են սովորում՝ ստանալով նախապատրաստական կրթութիւն ինչպէս մայրենի, նոյնպէս պետական լեզուով։ Այդ դպրոցների վրա քաղ. վարչութիւնը ծախսում է 50—60,000 ր. տարեկան։ Այդ նոյն քաղ. վարչութիւնը երկար տարիների ընթացքում ոչ մի գրօշ չէ ծախսել հայ դպրոցների վրա, մինչև որ նախանցեալ և անցեալ տարի, երբ իւրաքանչիւր տարի 20—25,000 ր. պարտքով ծածկվեց հայոց ուսումնարանի բիւջէտը, հոգաբարձութեան անդամներից մի քանիսը, սթափվելով քնից, հարց դրին քաղ. վարչութիւնից նպաստ ստանալու։ Վերջինս, որպէս ողորմութիւն, մի «դասխօչի» նման նուէր տուեց ռուս-հայկական ուսումնարանների պահպանութեան համար։ Այդ գումարը 5—6,000-ից չէ անցնում։ Սակայն նոյն քաղ. վարչութիւնը Թիֆլիսի շրջանում թուրքաց սեմինարիային նպաստ է տալիս տարեկան, եթէ չեմ սխալվում, 4—5000 ր.։

Փոխանակ ջրում խեղդվողի նման այս ու այն կողմ ընկնելու, թող հոգաբարձութիւնը

իր քաղաքացիական իրաւունքները և քաղ. վարչութեան մէջ հարց բարձրացնէ ապահովելու հայ երեխաների նախնական կրթութեան գործն այն չափով, ինչ չափով օգտվում են հարևան ազգերը։

Բագուի հայերը, որոնք շատ են գրաւվում դեղին ոսկիների շլացուցիչ փայլից, պարտական են չը մոռանալ հայ մատաղ սերնդի կրթական գործը։

Միլիոնների հաշիւը մոռացած, իսկական ժողովրդական աղբիւրը—որի ջուրը աջ ու ձախ է թափվում—թողած՝ մեր մատաղ սերնդի կրթութեան գործն ապահովելու համար ընկնել սև կոպէկներ տուող գանձանակների, ննջեցեալներից հարկ վերցնելու սիստեմի վրա, կարծում ենք, այնքան էլ նպատակայարմար սիստէմ չէ։

Ս. Գարագաշ

ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ՑԱՒԵՐԻՑ

Մոսկվա, 16 մայիսի

Ռուսական ազատագրական վերջին շարժումներից յետոյ կեանքը առաջադրել է մի շարք հրատապ խնդիրներ, որոնց այս կամ այն կերպ ընթացք տալը մեծ անհրաժեշտութիւն է ներկայացնում իրանից։ Հրապարակի վրա դրված են մի շարք այնպիսի այրող հարցեր, որոնք ընդհանուր հասարակական բնոյթ կրելուց զատ՝ ամենասերտ կերպով կապված են ուսանողութեան հետ, որոնք մեծ առնչութիւն ունեն հասարակական զանազան էլեմենտների հետ։

Ուսանողութիւնը մի զանգուած է, որին հարկաւոր է մանրամասն քննել, ուսումնասիրել. այդ տարրը կարօտ է անալիզի, լուրջ ուշադրութեան։ Մամուլը և ինտելիգենցիան սովորաբար շատ քիչ են զբաղվում նրանով, մինչդեռ հարկաւոր է, որ ուսանողութեան ֆիզիօնոմիան միանգամայն պարզ և որոշ լինի հասարակութեան առաջ։ Ժողովուրդը շատ վայր ի վերոյ, կցկտուր տեղեկութիւններ ունի ուսանողութեան մասին։ Զանազան թերթերում և առանձին գրքոյկներով լոյս տեսած տեղեկութիւնները, այդ հարցի առիթով, միանգամայն անբաւարար պիտի համարել։

Մինչև օրս դեռ մնում են այնպիսի հարցեր, որոնց անյապաղ լուծումը շատ կարեւոր է Ռուսաստանի ուսանողութեան համար։ Հարկաւոր է միայն յատուկ մի մարմին, կենսական մի տարր, որ զբաղվի ուսանողութեան սրտին մօտ գտնվող խնդիրների քննութեամբ, որոնց շարքում գրեթէ առաջին տեղն է բռնում նիւթականի բարւոքման խնդիրը։ Հարկաւոր է մանրամասն քննել այդ հարցը, լուրջ մտածել նոր միջոցներ ստեղծելու պայմանների մասին։ Պէտք է բարելաւել, բարւոքել ուսանողի վիճակը։ Այժմեան ուսանողը հեռու է իրան իսկական ուսանող համարելու մտքից։ Փոքր թիւ չէ կազմում ուսանողների այն մասը, որ իր անմիջական պարտականութիւնը կատարելու գործը մի կողմ թողած՝ զբաղվում է զանազան արհեստներով։ Այսպէս, կան ուսանողներ, որոնք պատրաստ են դռնապանի կամ խոհարարի պաշտօն ստանձնել, միայն թէ չը մեռնեն քաղցից։ Քիչ չէ նաև կազմարարի, վարսավիրի, գրաշարի և այլ պաշտօններ ունեցող ուսանողների թիւը։ Պրոֆ. Օզերով յաճախ իր յօդուածների մէջ կանգ է առնում այդ սիրտ մաշող, աննորմալ երևոյթների վրա։ Աքսիօմա է, որ ուսանողը նախ և առաջ պէտք է կանոնաւոր ապահովված լինի, որպէսզի կարողանայ, նորմալ կեանք վարելով, և պարապել, և կանգնած լինել իր կոչման բարձրութեան վրա։ Ուսանողը կօշկակար լինելու համար չէ կոչված. նրա դերը աւելի վեհ, աւելի բարձր, աւելի նուիրական է, քան է ներկայումս։

Հարկաւոր է շեշտել նաև այն հանգամանքը, որ վերջերս ուսանողական աշխատանքի արժէքը բաւական ընկած է. ամսական 5—6 րուբլանոց դասերը սովորական երևոյթներ են ուսանողական կեանքում. և դա Մոսկվայի նման մի քաղաքում, որ 64 վերստ տարածութիւն ունի, ուր դասերը յաճախ քաղաքի զանազան ծայրերում են լինում, միանգամայն հեռու համալսարանից, ուսանողական թաղից։ Հանեցէք այդ գումարից ճանապարհածախսը, որ նա գործադրելու է դասի գնալ-գալու վրա, և այն ժամանակ հասկանալի կը լինի ձեզ համար, թէ ո՛ր աստիճան ժլատութեամբ է վարձատրվում ուսանողի չարքաշ աշխատանքը, նրա ճակտի քրտինքը։ Միւս կողմից չը պէտք է մոռանալ, որ յաճախ տեղի է ունենում անբարեխիղճ մրցումն, որից երկու կողմերն էլ տուժում են։

Այն մարմինը, որ կը զբաղվի ուսանողութեան սրտին մօտ եղող խնդիրներով, անշուշտ ի նկատի կունենայ և ուսանողական աշխատանքի կանոնաւոր վարձատրութեան համար նոր նորմաներ սահմանելու հարցը՝ երկու մրցող կողմերի միջև փոխադարձ նորմալ յարաբերութիւններ ստեղծելու նպատակով։ Պէտք է այդ հարցը միանգամ ընդմիշտ իր լուծումն ստանայ, քանի որ նա յաճախ երկպառակութիւններ և գժտութիւններ է ծնում ուսանողների մէջ։

Ոսկու-Զօն

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ *)

(Հեռագրով)

Պետերբուրգ, 23 մայիսի

Մանրամասն կանգ առնելով այն հարցի վրա, թէ ինչպէս է նիւթականապէս Ռուսաստանի վրա ազդում Ֆինլանդիայի պետական ինքնավարութիւնը, Ստոլիպինը գտնում է, որ ամեն մի ռուս ծերունի թէ երիտասարդ, տղամարդ թէ կին—վճարում է ամեն տարի վեցական կոպէկ, իսկ իւրաքանչիւր ֆինլանդացի ստանում է պետութիւնից իբրև շահ 3 ր. 19 կ.։ Այստեղից պարզ է, թէ ինչո՛ւ Ֆինլանդիան, ծախսելով ամեն մի բնակչի վրա՝ ինչպէս Ռուսաստանը՝ տասնհինգ րուբլի կոպէկներով, կարող է կուլտուրական գործի համար գործածել կրկնակի, իսկ կառավարութեան համար եռակի, քան Ռուսաստանը։

«Այն բարոյական, քաղաքական և նիւթական կորուստները, որ ստացվում են ֆինլանդական սէյմի միակողմանի ակտերով համապետական խնդիրների լուծմամբ, չեն կարող հաւասարակշռվել մեր Միապետներին յատուկ ադմինիստրատիվ օրէնսդրութեան իրաւունքների հետ։ Միամտութիւն կը լինէր կարծել, թէ ադմինիստրատիվ օրէնսդրութեան միջոցով կարելի է պաշտպանել ոչ միայն համապետական շահերը, այլ և ռուս քաղաքացիների շահերը Ֆինլանդիայում։ Ահա ինչու Ռուսաստանի շահերի համար պատասխանատու անձինք չէին կարող չը զգալ, որ կենտրոնախոյս հոսանքը, որ անսանձելի կերպով ընդունվել է ֆինլանդական գործերում, աւելի և աւելի վնաս է պատճառում Ռուսաստանին։ Դեռ Ալեքսանդր II կայսրը բերանացի խիստ յանդիմանութիւններ կարդաց սէյմին, իսկ Ալեքսանդր III կայսրը, ճանաչելով լոկ խօսքերի անզօրութիւնը, 1891 թ. որոշեց առաջադրութիւն անել ուղղակի Պետական Խորհրդին։ Ալեքսանդր III կայսրի միտքը վերջացրեց ներկայիս խաղաղութեամբ թագաւորող Թագաւոր Կայսրը։ Այժմ, երբ համապետական շահերը ոչնչով ապահովված չեն և պետական անզօրութեան պատկերը ներկայանում է լիակատար, ասում են թէ անհրաժեշտ է սպասել։ Բայց սպասել—նշանակում է տանուլ տալ, և տանուլ տալ գուցէ թէ հայրերի ժառանգութիւնը»։

Բերելով համապետական օրէնսդրութեան պատմութիւնը, Ստոլիպինը մատնանշում է, որ երկու կողմերն էլ նրա անհրաժեշտութիւնը ընդունել և հաստատել են։ Հարց է ծագում միայն, որ իշխանութիւնը պէտք է որոշէ համապետական գործերի ընթացքի եղանակը, այդ գործերի նկատմամբ կայանալիք որոշումների էութիւնը և բոլոր նիւթական հարցերը։ Ֆինլանդացիները, յենվելով Ալեքսանդր I կայսրի խօսքերի, իբրանց շնորհված սահմանադրութեան, հիմնաւորած անքակտելի օրէնքների վրա, գալիս են այն եզրակացութեան՝ թէ Ռուսաստանին պատկանում է միայն արտաքին, միջազգային յարաբերութիւնների շրջանում կատարվող վճիռների իրաւունքը, իսկ բոլոր ներքին գործերը, որոնք անգամ չեն ընդգրկում համապետական շահեր, կարող են օրինաւորապէս լուծվել սոսկ ֆինլանդական սէյմական կամ ադմինիստրատիվ կարգով։ Այդպիսով հռչակվում է անձնական կամ ռէալ ունիայի թէօրիան։ Այստեղից էլ տրամաբանական եզրակացութիւն է՝ թէ Ռուսաստանի և Ֆինլանդիայի փոխադարձ պատմական յարաբերութիւնների փոփոխութիւնը պատկանում է բացառապէս սէյմին. իսկ Ռուսաստանին՝ յանձին նրա Միապետի՝ պատկանում է լոկ veto-ի իրաւունքը։

Չը ցանկանալով բաց թողնել և ոչ մի պատճառաբանութիւն յօգուտ ֆինլանդական տեսակէտի և յանձն չառնելով կառավարութեան համար անսաղական պարտականութիւն՝ օրէնսդրական ակտերը պարսաւանող առանձին խօսքերի կամ տարուածքների ետևից ընկնել, որովհետև չէ կարելի պատմական մի վէճ համակերպեցնել այս կամ այն հեղինակի փաստաբանական ճարպիկութեան, Ստոլիպինը յայտնում է, որ կառավարութիւնը ընդունում և կարծում է, որ Ֆինլանդիան վայելում է ներքին լայն աւտօնոմիա։ «Սակայն կառավարութիւնը լիովին համոզված է, որ այն առարկաները, որոնք ընդգրկում են ամբողջ պետութիւնը կամ ֆինլանդական բոլոր օրէնքները, որոնք շօշափում են պետութեան շահերը, բոլորովին դուրս են գալիս ֆինլանդական սէյմի իրաւասութիւնից։ Ամեն մի այլ հասկացողութիւն մեզ կը կանգնեցնէր պատմական նեղ անցքի մէջ, որտեղից դուրս գալ շատ դժուար է (բացագանչութիւններ կենտրոնում՝ «կանոնաւոր է»)։ Բոլորի համար պարզ է, որ օրէնսդրական ու իրաւական նորմաները և յարաբերութիւնները չեն քարանում, այլ զարգանում են առանձին ժողովուրդների զարգացման հետ միասին։

«Նոյն կերպ պէտք է զարգանային Ռուսաստանի և Ֆինլանդիայի յարաբերութիւնները։ Պէտք չէ՞ մի որևէ վերջնական կէտ լինի, մի գերագոյն մարմին, որ իրաւաբանական լեզուով ասվում է սուվերէն իշխանութիւն, որպիսին վճռէ այդ ընդհանուր հարցերը։ Մենք պէտք է, վերջապէս, ընդունենք, որ այդօրինակ համապետական խնդիրների լուծման գերիշխան իրաւունքը չը պէտք է տալ միմիայն ֆինլանդական սէյմին, որովհետև այդ հարցերը վերաբերում են հանուր Ռուսաստանի շահերին։ Այդ հէնց հակասական կը լինէր ֆինլանդական ծայրերկրային սահմանադրութեան էութեանը. ճշմարիտ այդ տեսակ իրաւունք ունենն միայն դաշնակից պետութիւնները, բայց դեռ ոչ ոք Ֆինլանդիային չէ ճանաչել Ռուսաստանի դաշնակից պետութիւն։ Եթէ ինքնակալական իշխանութիւնը համապետական օրէնսդրութեան վերաբերութեամբ նրան չէ պատկանում, ուրեմն մինչև օրս այդ իշխանութիւնը իրականացնում էին ռուս Միապետները, իբրև Ֆինլանդիայի և Ռուսաստանի համար էական ընդհանուր իշխանութիւն։ Ի նկատի ունենալով ֆինլանդական օրէնքների անորոշութիւնը և տեղական ու համապետական օրէնսդրութեան սահմանների մթութիւնը, մեր Միապետները առանց խտրութեան իրականացնում էին այդ իշխանութիւնը թէ պետական հրամանագրերով, թէ ադմինիստրատիվ, սէյմական օրէնսդրութեան կարգով։ Բայց և մեր Թագաւորները գիտակցում էին պարզօրէն և անվիճելի կերպով, որ իրանք են միայն գերագոյն տէրը ֆինլանդական իշխանութեան վերաբերութեամբ»։

Նկարագրելով ամբողջովին ռուսական հինգ Միապետների գործելակերպը, Ստոլիպինը գտնում է, որ այդ նկարագիրը բերում է այն անհերքելի եզրափակման՝ թէ համապետական օրէնսդրութիւնը, իչէ թէ երերումներով և նահանջումներով, սակայն միշտ էլ դարերի ընթացքում իրականացվել է ռուս թագաւորների ձեռքով։ «Ոչ մէկը այդ Թագաւորներից չէ հրաժարվել իր համապետական, ռուսական պետութեան ինքնակալ կամ՝ ինչպէս այստեղ անուանում են՝ հիմնադիր իրաւունքներից։ Այժմ թագաւորող Կայսրը, ֆինլանդական գործերի յեղաշրջման րոպէին, պէտք է վճռէր, թէ ո՞վ է արժեօք կոչված իրագործելու այդ գերագոյն իշխանութիւնը՝ համապետական օրէնսդրութեան իրականացման եղանակը ու նորմաները որոշելու համար։ Շնորհելով, իբրև Ինքնակալ Կայսր, պետութեանը հիմնական օրէնքներ, Կայսրը ապրիլի 20-ի մանիֆեստով իրան վերապահեց իր ժամանակին համապետական իրաւունքներ հաստատելու իրաւունքը։ Նա կարող էր այդ յայտարարութիւնը անձամբ անել ֆինլանդական սէյմի օգնութեամբ կամ գործի կոչել ռուս ժողովրդական ներկայացուցչութեան։

«Մարտի 14-ի մանիֆեստը լուծեց այդ հարցը։ Դուք պէտք է լուծէք պատմական նշանակութիւն ունեցող մի հարց։ Այդ պատմական դատավարութեան ժամանակ կարող են լսվել, և արդէն լսվում են կշտամբանքներ, յանդիմանութիւններ։ Ձեզ կապացուցանեն՝ թէ ռուսական բէակցիան ձգտում է խեղդել ազատ մի ժողովրդի աւտօնօմիան (շարժում ձախից)։ Ֆինն պատգամաւորներին Դումա և Խորհուրդ հրաւիրելը վճռական ձայնով մեծարելի արդարութեան մի ակտ է ինքնին (աղմուկ ձախից), բայց միևնոյն ժամանակ դա ապացոյց է ռուսական պետութեան միութեան։ Միութիւնները, մամուլը, ընկերակցութիւնները նոյնիսկ բարդ պետութիւնների մէջ կազմում են համապետական օրէնսդրութեան առարկաները. բայց ձեզ կը մատնանշեն՝ թէ այդ ճանապարհով բիւրօկրատիան ձգտում է քանդել տեղական բարձր կուլտուրան (ձայներ ձախից՝ «ճիշդ է»)։ Դրան ես կը պատասխանեմ զեկուցանողի խօսքերով. անկախ ֆինլանդական իրաւագիտակցութիւնից, գոյութիւն ունի ռուսական ինքնագիտակցութիւն։ Ձեզ կը մատնանշեն, թէ դուք հաշւի չէք առնում մի ամբողջ ժողովրդի շահերը. բայց ես ձեզ կը պատասխանեմ. այդ գործը Կայսրը յանձնեց և վստահեց ձեզ և ոչ բիւրօկրատիային, և առանց ձեզ չի անցնի և ոչ մի պետական օրէնք։ Վերջապէս, ձեզ հանդիսաւոր կերպով կը մատնանշեն Եւրոպայի կարծիքի վրա, այն հազարաւոր ստորագրութիւնների վրա, որ ժողովել են ֆինլանդացիները արտասահմանում. այստեղ արդէն ձեզ կը պատասխանեմ ոչ թէ ես, այլ ամբողջ Ռուսաստանը։ Շատերը երևի չեն հասկանում, որ նոր պետական կազմով Ռուսաստանը չէ գահավիժում, չէ անդամալուծվում, այլ ամրանում և ճանաչում է իրան։ Կործանեցէք, պարոններ, այդ վտանգաւոր տեսիլը, որ աւելի վատթար է քան թշնամութիւնը, ատելութիւնը, արհամարհանքը դէպի մեր հայրենիքը. չէ՞ որ արհամարհանք դիտվում է նաև մի քանի ֆինլանդացիների կողմից, անկոչ խորհրդատուների կողմից և, դժբաղդաբար, մեր հասարակութեան մի մասի կողմից, որ չէ հաւատում ռուս ժողովրդի ոչ իրաւունքին, ոչ ոյժին։ Թօթափեցէք ձեզանից այդ չարախինդ քունը, ապացուցէք, որ ես այստեղ ցոլացնում եմ Ռուսաստանին, և հաւատացէք՝ որ Ռուսաստանում ամենից բարձրը իրաւունքն է, յենված համաժողովրդական ոյժի վրա։ (Երկարատև և բուռն ծափահարութիւն աջից. կենտրոնում բացագանչութիւններ՝ «բրաւօ»)։

Ընդունվում է վերջ տալ հռետորների ցուցակագրութեան։ Խօսելու են 54 հոգի։

(Հ. Գ.)

(Կը շարունակվի)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Բագու, 21 մայիսի

Ամսիս 20-ին Թիֆլիսի դատաստանական պալատի սեսսիան ղոնիփակ դատեց մի քանի հոգու, որոնք մեղադրվում էին քաղաքական յանցագործութեան մէջ։

1) Առաջինը լսվեց Նիկոլայ և Անտօնինա Լոմակինների (ամուսիններ) գործը։ Նրանք մեղադրվում էին քրէական օրէնսգրքի 25-դ և 129-դ յօդուածների հիման վրա։ Դատարանը մարդուն արդար ճանաչեց, իսկ կնոջը դատապարտեց բերդարգելութեան մի տարի ժամանակով։

2) Լսվեց երկաթուղային ծառայող Իվան Շինգելիայի գործը, որ մեղադրվում էր քրէական օրէնսգրքի 102-դ յօդուածի հիման վրա։ Դատարանը նրան դատապարտեց մշտնջենական աքսորի։

3) Լսվեց Բաղրատ Բորեանի գործը։ Նա մեղադրվում էր քրէական օրէնսգրքի 25-դ, 104-դ, 125-դ, և 132-դ յօդուածների հիման վրա։ Դատարանը մեղաւոր ճանաչեց Բորեանին և դատապարտեց նրան բերդարգելութեան՝ վեց ամիս ժամանակով։

4) Լսվեց պրովիզօր Ջանիլիձէի գործը։ Նա մեղադրվում էր քրէական օրէնսգրքի 132-դ յօդուածով։ Դատարանը մեղադրեալին արդար ճանաչեց։

Օնիկ

—

Բագւում Թիֆլիսի դատաստանական պալատի նստաշրջանը կայացրեց իր դատավճիռը սոց.-յեղափոխականների կուսակցութեան շրջանային համագումարի գործի առիթով։ Մեղադրեալներ Մ. Խաչատրեան, Ա. Տէր-Սարգսեան, Վ. Մինախորեան, Ժաբիկով, Չէսկի, Խոլխոսնի և Մելիք-Շահնազարեան ճանաչվում են մեղաւոր քրէակ. պատմ. 102-րդ մեղադրական յօդուածով և դատապարտվում են ցմահ աքսորի։ Մեղադրեալ Նանասիեցկին ճանաչվեց արդար։

(«Б.»)

—

„Баку" լրագրում կարդում ենք հետևեալը.

Գանձակում դեռ 1907 թւին առևտրական հողի վրա Ակիմեանց և Երեմեանց վաճառականների միջև մի կողմից, և Լենենդորֆցի կալուածատէրեր Գուրրի և եղբ. Ֆօրէրի միջև միւս կողմից վէճ ակսվեց, որին միջամտեց, համաձայն մեղադրական ակտի, հայկական սօցիալ-յեղափոխական «Դաշնակցութիւն» կուսակցութիւնը, որ եղբ. Ֆօրէրին ուղարկեց իրար ետևից 2 նամակ, պահանջելով վերադարձնել Ղուկասեանին այն գրաւաթուղթը, որ սա տուել է եղբ. Ֆօրէրին։ Վերջիններս, ստանալով նամակները, դիմեցին Կորիւն վարդապետ Սահակեանի միջնորդութեանը։

Այն օրից, ասում է մեղադրական ակտը, Ղուկասեանի ընկերակիցներ Երեմեան և Ակիմեան սկսեցին հանգիստ չը տալ Գուրրին նոյն տեսակի պահանջներով, սպառնալով նրան սպանել և ասելով. «Եթէ մենք քեզ սպանենք, այն ժամանակ մեզ չը մեղադրես»...

Նոյն տարվայ յունիսի 14-ին մի անյայտ հայ Ֆօրէրի ծառայող Խաչկարեանին յանձնեց մի նամակ հետևեալ բովանդակութեան. «Պ. Գուրրին. «Դաշնակցութիւն» կուսակցութիւնը առաջարկում է ձեզ 3 օրվայ ընթացքում վերջնական պատասխան տալ իրան Ակիմեանի գործի առիթով, որից յետոյ կուսակցութիւնն իրան իրաւունք կը համարէ վարվել ձեզ հետ իր հայեցողութեամբ։ «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան Գանձակի կենտրոնական կօմիտէ»։

Գուրրը և Ֆօրէրը ուզում էին դիմել նահանգապետին, բայց յետոյ մտքները փոխեցին և գնացին Կորիւն վարդապետի մօտ։ «Լաւ, կը տեղեկանամ»—պատասխանեց սա։

Երբ օր յետոյ Գուրրը ստացաւ ուրիշ նամակ «Դաշնակցութեան» Գանձակի կենտրոնական կօմիտէի ստորագրութեամբ, որի մէջ նամակագիրը կշտամբում է Կորիւն վարդապետին դիմելուն համար, որ ոչ մի առնչութիւն չունի կուսակցութեան հետ։ Այդ նամակը ձեռքներին՝ Գուրրը և Ֆօրէրը ներկայացան Գանձակի նահանգապետ Կովալեվին՝ խնդրելով պաշտպանութիւն։ Նահանգապետը, կանչելով իր մօտ Ակիմեանին և Ղուկասեանին, նախազգուշացրեց նրանց որ եթէ որևէ բան պատահի Գուրրի հետ, այն ժամանակ պատասխանատու են լինելու նրանք։ Մէկ և կէս ամիս շարունակ Գուրրին ոչ ոք չանհանգստացրեց։ Բայց ահա օգոստոսի 5-ին Գուրրը նորից ստացաւ պօստով մի նամակ «Դաշնակցութեան» կողմից, որի մէջ սպառնալիք էր ուղղված Գուրրին տէրրօրով՝ լրտեսութեան և նահանգապետին դիմելուն համար։ Նամակում ասված էր, որ միայն այն հանգամանքը, որ Գուրրն այլազգի է, նա ենթարկվում է տուգանքի 2000 րուբլի, որպիսի գումարը նա պէտք է վճարէ եօթ օրվայ ընթացքում։ Նամակի վրա կար կուսակցութեան կնիքը։ Ծրարի վրա գրված էր «Բօրիս Նազիրեանից. Գանձակ»։

Երկու օր անց՝ Գուրրը Նազիրեանցին մի նամակ ուղարկեց, յայտնելով իր վարմունքի պատճառները և որ համաձայն է Ակիմեանին վճարել 400 րուբլի. բացի դրանից Գուրրը սպառնում էր դարձեալ դիմել նահանգապետին։

Օգոստոսի 12-ին Գուրրի քոյր Մարիա Ցէյլները նկատեց, որ իրանց տան մօտերը շրջում են երկու անյայտ հայեր։ Նրանցից մէնը աջ արտևանունքի վրա քերծուածք ունէր։ Օգոստոսի 14-ին բանուորներն իրանց տան մօտերը նկատեցին երկու հայերի։ Հայերը դուրս կանչեցին Գուրրի ծառայող Սիմօնեանին և խօսեցին նրա հետ։ Գուրրը տուն էր գնում և հէնց որ մտաւ տան բակը, երկու անյայտներ սկսեցին կրակել նրա վրա ատրճանակներից ետևից։ Գուրրը ծնկաչոք ընկաւ։ Տէրրօրիստները շարունակեցին կրակել, դիմեցին փախուստի, դիպչելով Գերինգէրին, որ ճանաչեց նրանց։ Ձերբակալեցին Ակիմեանին, Երեմեանին և Սիմօնեանին և յանձնեցին դատարանին։ Երեմեանը արդարացաւ, իսկ Ակիմեանը և Սիմօնեանը դատապարտվեցին 6 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

Մարդասպանները մնացին փախուստի մէջ։ Բայց շուտով ժողովրդի մէջ շշուկներ պտտեցին, թէ նրանցից մէնը Թաւաքալեանն է, որին մի տարի յետոյ կալանաւորեց պրիստաւ Դգէբուաձէն։ Նրա աջ տեւանունքի վրա քերծուածք երևաց։ Նրան յանձնեցին Գանձակի նահանգական դատարանին, որից նա դատապարտվեց 12 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

Գուրրի սպանութեան ժամանակ տէրրօրիստների և կօզակների միջև հրացանաձգութիւն եղաւ, որով սպանվեցին մի ուրեադնիկը, մի կօզակ և մի կողմնակի անձն։ Թաւաքալեանը, իշխանութեանը զինված դիմադրութիւն ցոյց տալուն համար, յանձնվեց զինուորա-նահանգական դատարանին, որը սակայն արդար գտաւ նրան։

Պալատը կարճատև խորհրդակցութիւնից յետոյ Գանձակի նահանգական դատարանի վճիռը հաստատեց, թողնելով պաշտպանի բողոքը անհետևանք։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Կիրակի օրը, մայիսի 23-ին, առ. ժամը 9-ին Մցխեթում, իշխ. Պ. Թումանովի ամառանոցում Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրոնցով-Դաշկովին ներկայացան քաղաքագլուխ իշխ. Չէրքէզով և վարչութեան անդամ Խատիսեան՝ իբրև Թօքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան փոխ-նախագահ։ Իշխ. Չէրքէզովը շնորհակալութիւն յայտնեց կոմսին այն ուշադրութեան համար, որ ցոյց տրվեց դէպի նա՝ հիւանդութեան ժամանակ։ Խատիսեան կոմսին և կոմսուհուն յանձնեց պատուաւոր դիպլօմները Թօքախտի դէմ մաքառող ընկերութեան պատուաւոր անդամ ընտրվելու մասին և խնդրեց կոմսին միջնորդել, որ կենտրոնական կառավարութիւնը ձրիաբար հողաբաժին յատկացնի Աբասթումանում սանատօրիայի համար։ Փոխարքան այդ բանին համակրանքով վերաբերվեց և խոստացաւ իր աջակցութիւնը։ Այնուհետև իշխ. Չէրքէզովը կոմսին ծանօթացրեց քաղաքային մի քանի հերթական խնդիրների հետ։ Փոխարքան հիւրերին ընդունեց այգու մէջ։ Փոխարքայի առողջական դրութիւնը զգալի չափով լաւացել է։ Շուտով նա կը տեղափոխվի կովկասեան հանքային ջրերը։

✦ Այսօր Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան մէջ տեղի կունենայ Ընկ. անդամների ընդհանուր ժողովը հետևեալ ծրագրով. 1) Ընկ. իսկական անդամների ընտրութիւնը, 2) զեկուցում խոտաբուսութեան զարգացման մասին, 3) առաջարկութիւն կենդանաբանական բիւրօ հաստատելու մասին, 4) Ալ. Բալանթարի զեկուցումը կենդանաբանական բիւրօյի նպատակների մասին, 5) Կանչէլիի զեկուցումը բայօնական մեքենափորձական կայան հիմնելու մասին։

✦ Պետերբուրգից ամսիս 24-ին Թիֆլիս ժամանեց պսիխո-նեվրօլօգիական ինստիտուտի ուսանողների մի էկսկուրսիա 120 հոգուց բաղկացած։ Գալով Թիֆլիս՝ նրանք մի քանի մասերի են բաժանվել։ Մի մասը, ղեկավարութեամբ պրօֆ. Օրլովի, ճանապարհորդելու է դէպի Արևմտեան Կովկաս, իսկ միւսը՝ պրօֆ. Մառրի, Արևելեան Կովկաս։ Վերջին մասի ուսանողների կողմից արվել է գրաւոր դիմում պրօֆ. Ն. Մառին։ Էկսկուրսիան վերադառնալու է Պետերբուրգ սեպտեմբերի 15-ից ոչ վաղ։

✦ Այսօր, չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8-ին նշանակված է Հայոց Ազգագրական Ընկ. ընդհանուր ժողովը նոյն Ընկ. դահլիճում (Վելեամինովսկայա 14, բն. 1) լսելու Ատրպետի զեկուցումը «Հայկական ճարտարապետութեան զարգացման մասին» հետևեալ ծրագրով. «Հայ կուլտուրայի դիրքը մինչև այժմ. հայ ճարտարապետութիւնը կիկլոպեան, կոփածոյ և սրբատաշ շինութիւնների շրջաններում. քաղդէական ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը. հայկական անկախ ոճ. Վասպուրականի, Խլաթի և Այրարատի նախաքրիստոնէական ճարտարապետութիւնը. քրիստոնէական սկզբնական շրջանի հայ ճարտարապետութիւնը, նրա զարգացումը և կատարած նուաճումները. նրա ազդեցութիւնը բոմանական և գոթական ճարտարապետութեան վրա. միւթական և բիւզանդական ճարտարապետութիւնների համեմատութիւնը հայկականի հետ. հայ ճարտարապետութիւնն իսլամական երկիրներում. Անիի ճարտարապետութեան ոսկէ շրջանը VIII—XII դար. հայ ճարտարապետութիւնը Ցաթիմուրների շրջանում. հայ ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը մաւրիտանականի վրա»։ Մուտքը ձրի է. կարող են ներկայ լինել և ոչ անդամներ, բայց ոչ աշակերտներ։

✦ Կովկասի Փոխարքան անկեղծ շնորհակալութիւն է յայտնում Թիֆլիսի ոստիկանապետ գնդապետ Զասիպկինին նրա եռանդուն և օգտակար գործունէութեան համար։

✦ Պետերբուրգում հրատարակվող Ա. Ն. Կաշենիկովի խմբագրութեամբ «Жизнь Кавказа» շաբաթաթերթը դադարեցված է։ Սեպտեմբերից դրա փոխարէն լոյս է տեսնելու մի նոր շաբաթաթերթ միևնոյն ուղղութեամբ։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետն առաջարկեց քաղաքային վարչութեան հոգալ ամեն

*) Տես «Մշակ» № 111.

կէրպ, որ քաղաքի 1911 թ. ելևմտի նախահաշիւը ներկայացվի նահանգական վարչութեան մինչև այս տարվայ դեկտ. 1-ը։

◆ Ուսուցչուհի Ֆլօրա Վարդանեանը դիմել է Թիֆլիսի նահանգապետին, խնդրելով թոյլ տալ իրան բանալ Կօջօրում «երեխաների կլուբ»։

◆ Շուտով արտասահման կը մեկնէ Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան անդամ իշխ. Ալ. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը քաղաքային գործերով։

◆ Թիֆլիսի վաճառականների խորհուրդը 5000 ր. յատկացրեց առևտրական դպրոցի քիմիական լաբօրատօրիան ընդլայնելու համար։

◆ Երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կովկասեան լիազօր Արխիպօվը միջնորդութիւն է յարուցել հաստատելու մեր երկրում ալպիական կայարան՝ Կովկասի լեռնային շրջանի անասնապահութեան և հացահատիկների զարգացման ու ուսումնասիրութեան համար։

◆ Իտալական օպերային խումբը Թիֆլիսից մեկնում է Բագու 4 ներկայացման համար։

◆ «Ախուրեան» թերթը հաղորդում է, որ Պետր Մերկուրօվ Երևանի նահանգապետից թոյլտւութիւն է ստացել Ալեքսանդրօպօլում հրատարակելու ռուսերէն մի թերթ „Живое Слово“ անունով։

◆ „Каспій“-ին հեռագրում են Կազանից. «Թաթարական գիւղերում երևացել են գործակալներ, որոնք գնում են աղքատ աղջիկներ 100—150 րուբլով իւրաքանչիւրը։ Ինչպէս յայտնում են, եկւորները կովկասցիներ են»։

◆ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը թոյլատրեց Վարշավայի համալսարանն ընդունել սեմինարիաների դասընթացքն աւարտածներին անցեալ տարվայ պայմաններով նաև այս կրթական տարում։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 25 մայիսի

Պ. Համբարձում Առաքելեանը «Մշակի» մայիսի 19-ի № 106-ում մի յօդուածի մէջ ինձ վերագրում է ի միջի այլոց և հետևեալ խօսքերը. Ներսիսեան դպրոցի աշակերտութիւնը... «այլ ևս առաջվայ նման չէ»։ Անծանօթ լինելով Ներսիսեան դպրոցի նախկին աշակերտների հետ, ես երբեք թոյլ չէի տայ ինձ յայտնել այդ աշակերտների վարքի մասին որոշ դրական կամ բացասական կարծիք և չեմ էլ յայտնել։

Պ. Հ. Առաքելեանի առարկութեան դէմ, թէ 1905—6-ի աշակերտութեան վարքը դատապարտելի էր, ես, ինչպէս քաղաքացի, պատասխանեցի, թէ յիշված ժամանակամիջոցում ամբողջ Ռուսաստանի դպրոցների աշակերտութեան վարքը դատապարտելի էր, և ներկայումս շօշափելով Ներսիսեան դպրոցի աշակերտութեան վարքը՝ չէ կարելի նրան վերագրել անցեալի սխալները։ Եթէ պ. Հ. Առաքելեանը իմ խօսքերը այդ մտքով չէ հասկացել, դա մի ցաւալի թիւրիմացութիւն է։ Յոյս ունեմ, որ պ. Հ. Առաքելեանը չի մերժի վերացնել այդ թիւրիմացութիւնը և վերականգնել իրողութիւնը։

Յովսէփ Խունունց

Տպագրելով պ. Յ. Խունունցի այս նամակը, առիթից օգուտ եմ քաղում ասելու.

1) Պ. Յ. Խունունցի խօսքերը հասկացել եմ այն մտքով, ինչ մտքով գրել եմ, սակայն միանգամայն հաւատում եմ նրան, որ նա այդ մտքով չէ ասել. յամենայն դէպս նա ինքը չէ ուրանում, որ յիշված ժամանակամիջոցում Ներսիսեան դպրոցի աշակերտութեան վարքը ևս դատապարտելի էր և ես իմ բոլոր յօդուածների մէջ դատապարտել եմ ոչ թէ ամբողջ աշակերտութիւնը և այժմեանը, այլ Թայֆայական ուսուցիչներին և հոգաբարձուներին, որոնք 1906 թ. դրդում էին մատաղ և անփորձ ու անմեղ աշակերտներին այս և այն անվայել և դատապարտելի քայլն անելու։

2) Նոր-սերնդականների մասին բոլոր իմ գրածները, ինչպէս և այն, թէ նոր-սերնդականները Վանում եղել են Ներսիսեան դպրոցի 1906—1908 թ. շրջանաւարտները, բոլոր այդ տեղեկութիւնները ես քաղել եմ Կ. Պօլսի հայ թերթերից, Վանում հրատարակված թռուցիկներից։ Վանում այդ դէպքերի առիթով անցեալ տարի ահագին խլրտումներ եղան. ժողովուրդը այնքան զայրացել էր նոր-սերնդականների դէմ, որ յարձակվել էր նրանց վրա, գանակոծել և հազիւ կարելի էր եղել նրանց ազատել ժողովրդի կատաղութիւնից։ Ուրեմն իմ հաղորդած տեղեկութիւնների մասին, եթէ նրանք սխալ են—բայց սխալ չեն, քանի որ Կ. Պօլսի գրեթէ բոլոր հայ թերթերում տպված են—զայրոյթ յայտնողները թող յայտնեն այդ լրագիրներին և զուր են ինձ դէմ վրդովվում։

3) Ճիշդ է, ինչպէս ասում է պ. Խունունցը, 1905—6 թ. շրջանում ամբողջ Ռուսաստանի դպրոցների աշակերտութեան վարքը դատապարտելի էր, ուրեմն դատապարտելի էր և Ներսիսեան դպրոցի աշակերտների վարքը, բայց Ռուսաստանի դպրոցների վարչութիւնները գոնէ հնարաւոր միջոցներն էին գործ դնում չարիքի առաջն առնելու, իսկ Ներսիսեան դպրոցի այդ ժամանակի Թայֆայական հոգաբարձուները ոչ մի միջոց ձեռք չէին առնում, այլ Գրիգոր Միրզայեանի պէս բողոքախնդրին (նա ի միջի այլոց կազմակերպել էր «գաղափարական» արշաւանք Գարեգին արք. Սաթունեանին փոխելու և կողոպտելու համար) պահում էին դպրոցում, մինչև որ նա ստիպվեց փախչել իշխանութեան ձեռքից իր կատարած շահատակութիւնների համար։

4) Ես մի թիւրիմացութիւն ևս կամենում եմ պարզել։ Իմ բոլոր յօդուածները, ինչպէս անցեալ անգամներն ևս յայտնեցի, վերաբերում են գլխաւորապէս հոգաբարձական այն կազմին և այն անձանց, որոնք գործում էին առաջին, այն է՝ 1906—08 շրջանում, որովհետև նրանց քննադատութիւնը առաջ եկաւ շատ բնական ճանապարհով, քանի որ նրանց տեղ պէտք է նոր հոգաբարձուներ ընտրենք, հետևաբար այն պրօվօկացիան, որ սահարիւրեակային խմբի գործողները, հայկական Պուրիշկէվիչներին յատուկ զէնքերով, տարածում են նոյն իսկ մամուլի էջերում իմ դէմ, իբր թէ ես այժմեան հոգաբարձական կազմի դէմ եմ ամբողջովին, միանգամայն սխալ է։ Կրկնում եմ, որ ես Յ. Խունունցի, Ալէքս. Խատիսեանի, Լ. Տիգրանեանի և նման մարդկանց դէմ ոչինչ չունեմ և ես իմ նպատակիս հասած կը լինեմ, եթէ մնացած 6 կամ 8 հոգաբարձուներն ևս այդ ուղղութեան մարդիկ ընտրվեն։

4) Թայֆայականները և «Հօրիզօնի» խմբակը թող միանգամայն միամիտ մնան. ես ամենևին միտք չունեմ ընտրվել Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձու, քանի որ ժողովրդի վստահութեան քուէով կոչված լինելով Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութեան, ազատ ժամերս պարտական եմ նրան նուիրել։

Այս բացատրութիւնները տալուց յետոյ, ես, ցաւ յայտնելով որ Ներսիսեան դպրոցի մի քանի աշակերտներ իրանց հայհոյական նամակներով իրանք ամենալաւ ատտեստացիան են տալիս իրանց վարքի, պէտք է յայտնեմ, որ ոչ մի պատասխանի իմ կողմից ոչ ոք չի արժանանայ, բացի այն դէպքից, երբ խնդիրը կը դրվի գաղափարական հողի վրա։ Եւ սրանով վերջ եմ դնում այդ խնդրին։ Կցում եմ միայն, որ երբ կրքերը կը լռեն, երբ խուլիգանական թելադրութիւնները կը վերջանան, երբ Ներսիսեան դպրոցի մի քանի ուսուցիչներ իր ժամանակին կը գրեն իրանց յիշատակագրերը՝ այն ժամանակ կը տեսնվի, թէ ո՛վ էր արդարացի—ես և իմ համախոհները թէ՞ Թայֆայականները, և թէ ինչ պատկեր էր ներկայացնում Ներսիսեան դպրոցը 1906—1908 թ. ժամանակամիջոցում, որի մասին այժմ անյարմար է խօսել։ Հ. Ա.

Յ. Գ.—Մի քանի խօսք էլ «Հօրիզօնի» երէկվայ համարում տպված Հաղիսատեսի յօդուածի մասին։ Ճիշդ է, Դրամատիկական Ընկերութեան ժողովը շատ «նշանաւոր» ինտելիգենտներից էր կազմված, քանի որ այդ ժողովը կարողացաւ սևացնել թատրօնական գործի մէջ այնպիսի ձեռնհաս անձանց, ինչպէս երդուեալ-հաւատարմատար Զմշկեանին, ճարտարապետ Տէր-Սարգսեանին և այլոց։ Վերջապէս, ով ճշմարտասէր Հաղիսատես, ինչո՞ւ չէք յիշում, որ նոյնպէս սևացան Վ. Փափազեանը և Լեւոն Բարայեանը, իբրև վարչութեան անդամներ։ Դրամատիկական Ընկերութեան այդ օրվայ ժողովը, հաւատացէք, մի խայտառակ էջ կը բանայ հայ թատրօնի գործի մէջ։ Հ. Ա.

Շուշի, 21 ապրիլի

Իմ վերջին պատասխանը Z-ին

Չը նայած որ «Մշակ-ի» № 67-ում ես վերջնականապէս պատասխանել էի Z-ին, բայց սա նորից հանդէս եկաւ իր նամակով նոյն լրագրի № 75-ում, ուր առաջարկում է ինձ միջնորդ դատարան՝ քննելու այն խնդիրը, որի շուրջը կատարվում է մեր բանակռիւը։ Այս նոր հանգամանքի (միջնորդ դատարանի) առաջ գալու պատճառով ես ստիպված եմ մի երկու խօսքով պատասխանելու Z-ին։ Մեր բանակռուի կռիւը կազմում է այն, որ Z-ը «Մշակ-ի» № 57-ում ասում է. «... Կարգապահը պաշտօնական ծրարների մէջ մասնաւոր նամակներ է գրել և ուղարկել գործակալներին թեմական դպրոցի և թեմ. խորհրդի պատգամաւորների ընտրութեան վերաբերեալ»։ Այս խնդիրը արդէն կօնսիստօրիան պաշտօնապէս քննել է ինձանից գաղտնի (գործակալներին հարց ու փորձ անելու ժամանակ ես ներկայ չեմ եղել) և թէ գործակալներից որը ինչ ցուցմունք է տուել, այդ ինձ դեռ յայտնի չէ։ Բայց յայտնի է ինձ այն, որ իմ հակառակորդները, որոնց թւին է պատկանում Z-ը, քննութիւնից առաջ ամեն միջոց գործ են դրել համոզելու ու դրդելու գործակալներին, որպէսզի նրանք վատ վկայութիւն տան, այսինքն՝ ի վնաս ինձ։ Ի դէպս պիտի ասեմ, որ գործակալներից մի քանիսը իմ հակառակորդների մօտիկ ազգական-բարեկամներն են։ Այժմ ես սպասում եմ պաշտօնական քննութեան հետևանքին. եթէ գործից կերևայ, որ գործակալը կամ այլ ոք սուտ վկայութիւն է տուել, որով և զրպարտել է ինձ, այն ժամանակ ես ոչ միայն միջնորդ դատարանի կը դիմեմ, այլ և պետական դատարանով ըստ արժանւոյն պատժել կը տամ բոլոր ինձ զրպարտողներին, որոնց թւում կը լինի և Z-ը։

Թող իմանայ Z-ը, որ այլևս նրա հետ մամուլի միջոցով չեմ խօսելու։

Կարգապահ

Մոսկվա, 18 մայիսի

Թիւրիմացութիւնների առաջն առնելու համար բարեհաճեցէք, խնդրում եմ, ուղղել այն սխալները, որոնք, անշուշտ ակամայ, սպրդել են Ոսկու-Ջօնի՝ Ա. Ծատուրեանի յօբելեանին նուիրված թղթակցութիւնների մէջ («Մշակ» № 100)։ Ես ողջոյնի ճառ ասել եմ «Լումայ», «Լոյս» և «Հովիտ» հանդէսների և «մի խումբ» շամախեցիների կողմից, այլ ոչ «Շամախու հայ հասարակութեան» կողմից, ինչպէս ասված էր յիշեալ թղթակցութիւնների մէջ։ Իմ ստացած հեռագրի մէջ ասված է. «Группа шемахинцевъ проситъ васъ» և այլն։ Բացի այդ՝ իմ ճառի մէջ ես շեշտել եմ, որ Ծատուրեանը 25 տարվայ ընթացքում ստացել է վարձատրութիւն իր գրուածքների ընդամենը 29 ր. 16 կ., և ոչ թէ 29 տարվայ մէջ 25 ր. 16 կ.։ Ն. Ս. Տէր-Մանուէլեան

ԻՆՉՈ՞Ի ԷԻՆ ԱՆԿԱՆՈՆ ԵՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ՔԱՄՈՅԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ, ՄԱՅԻՍԻ 23-ԻՆ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թիֆլիս, 25 մայիսի

Շատերը հարցնում են ինձ՝ ինչո՞ւ է կայանում Քամոյեան եկեղեցում կատարված ընտրութիւնների անկանոնութիւնը և ապօրինութիւնը։

Բացատրեմ։

Այդ օրը Քամոյեան եկեղեցու ծխականները ունէին երկու կարևոր ժողովներ։

Մէկ՝ ծխական հոգաբարձութեան հաշուետուութիւնը, իր բազմաբազմ օրակարգով և օրակարգի լուրջ խնդիրներով, որի համար սա երկրորդ ժողովն էր, և երկրորդ՝ Ներսիսեան դպրոցի և թեմական խորհրդի համար պատուիրակների ընտրութեան հարցը, որի համար սա առաջին ժողովն էր։ Առաջինի քննութեանը ծխական ժողովը նուիրեց ուղիղ 2½ ժամ և մի կէրպ աւարտեց։

Երկրորդ խնդրին նա նուիրեց ընդամենը 1½ ժամ, որից ուղիղ 45 րօպէն անցաւ ներկայ եղող ծխականների ցանկը ճշգելու վրա։

Այնուհետև, երբ ծխականները անցան հրապարակ դրած կարևոր հարցի քննութեանը, արդէն ժամը 3-ին մօտ էր։

Ժողովականների մեծ մասը շտապում էր տուն, նա յոգնել էր, ժամանակը, ճիշդ որ, ուշ էր։

Եւ ահա ճիշդ այն ժամանակ, երբ սկսվեց Ներսիսեան դպրոցի շուրջը բոլորող ամենահետաքրքրական խնդիրների լուսաբանութիւնը, ժողովականները դարձան ներդային, շուտ-շուտ նայում են ժամացոյցներին և առաջարկում են՝

— Չը քննել տեղեկագիրը, այդ առիթով ոչ մի կարծիք և քննադատութիւն չունենալ և իսկոյն և եթ սկսել պատուիրակների ընտրութիւնը։

Դրա դէմ բողոքեցինք՝ ես, Գր. Վարդանեան, Ալ. Պապովեան, Յ. Մելիք-Բախտամեան, Ա. Սահակեան և ուրիշները։

Մենք ասում էինք. քանի որ այսօր ժողովվել են այստեղ 80-ից աւելի ծխականներ, որոնց 90%-ը հնարաւորութիւն չէ ունեցել ծանօթանալու Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան տպած հաշուետւութեան հետ, առանց որի անկարելի է լուրջ և գիտակից վերաբերմունք ունենալ դէպի առաջիկայ ընտրութիւնները, ուստի պահանջում էինք թոյլ տալ այսօր միմիայն քննել այդ խնդիրը և յաջորդ ժողովին յետաձգել ընտրութիւնները։

Բայց մեծամասնութիւնը չուզեց այդ. նա ցանկացաւ իսկոյն անցնել ընտրութեան։

Մենք բողոքեցինք, բայց հնազանդվեցինք մեծամասնութեան այս հաճճի որոշմանը։

Այնուհետև անցանք ընտրութիւններին։ Ես սրանով տասնչորս անգամ է ինչ մասնակցում եմ Քամոյեան եկեղեցու ծխական ընտրութիւններին և տասնչորս անգամ էլ ընտրութիւնները կատարվել են այսպէս.

Նախ թերթիկներով կամ բացարձակ առաջարկութեամբ կազմվել է ցանկ, որից յետոյ առաջարկվել է ցանկում յիշված ծխականներին ցանկանողն են արդեօք քուէարկվել։

Հրաժարվողների անունները հանվել են ցուցակից, մնացել են իրանց թեկնածութիւն դնողները և ահա դրվել է դրանց քուէարկները և քուէարկվել են, կամ թէ այս կատարվել է տոմսերով այն ցանկից, որ մնացել է։

Ահա այդպէս էլ սկսվեցին ընտրութիւնները. սակայն ընտրութիւնների միջում, երբ ես և ինձ հետ շատ շատերը իմացանք, որ այս անգամ այդպէս չէ լինելու, այլ սա ուղղակի քուէարկութիւն է, ես պաշտօնապէս յայտնեցի ժողովի նախագահ՝ Յովհաննէս Տէր-Միրաքեանին, որ դա ապօրինի է, որ ես բողոքում եմ և տալիս եմ իմ տոմսակը, նշանակելով լոկ իմ կողմից առաջարկված մարդկանց անունները, որոնց յետոյ միայն կը քուէարկենք. այս ասելով ես տուեցի իմ տոմսը նախագահին։

Ճիշդ նոյն կերպ հասկացան Գր. Վարդանեան, Կ. Մելիք-Բախտամեան, նոյնը ասացին ինձ Ա. Սահակեանը, Մելիք-Բեգլարեանը և ուրիշները։

Նախագահը մեր այս յայտարարութիւնը լսելուց յետոյ էր, որ դառնալով ժողովականներին ասաց.

— Ով ոք թող տուն չը գնայ. նստեցէք ձեր տեղերը, որպէսզի ընտրութիւնները շարունակենք։

Երբ այս բոլորից յետոյ սկսեցինք առաջարկված թեկնածուների թերթիկներ համարելը, ժողովականների մի մասը օգտվելով շփոթից հեռացաւ ժողովից։

Եւ մեր նախագահը յայտարարեց*).

— Ուրեմն պատուիրակներ ընտրված են Ղ. Աղայեան և Ա. Սահակեան, իսկ դրանց կանդիդատներ՝ Յ. Տէր-Միրաքեան և Յ. Սպենդիարեան։

Ես զարմացայ։ Իսկ „իմ յայտարարութիւնը նախագահին. ո՞ւր մնաց նա. ինչո՞ւ կատարվեց այս անկանոնութիւնը, ապօրինութիւնը։

Եւ ահա երէկ ես իմ բաց նամակով (ուղարկված նաև «Հօրիզօնի» խմբագրութեանը) բողոքեցի և մի յայտարարութիւն տուի ժողովի նախագահին, որ առաջարկում եմ՝ համարել այդ տոմսակները որպէս թեկնածուների առաջարկ, որպէս և հասկացել եմ ես և ինձ հետ նաև շատերը, և առաջիկայ կիրակի նշանակել երկրորդ ժողով՝ շարունակութիւն առաջինի, որի ժամանակ մենք նախ՝ կանցնենք «Տեղեկագրի» քննութեանը, այդ առիթով ծագած զանազան խնդիրների պարզաբանութեանը և ապա կը քուէարկենք այն անձանց, որոնք առաջարկված էին ծխական անցեալ ժողովում թերթիկների միջոցով և դրանցից կընտրենք պատուիրակներ։

Սա է կանոնաւոր, օրինաւոր ճանապարհը, սա կը լինի գիտակից ընտրութիւն, հանգիստ, կշռադատված, առանց ճաշ ուտելու համար ժամացոյցների նայելու և հարցերը քննցնելու, ձայները խեղդելու։ Գոնէ Քամոյեան եկեղեցու ծխականները, որոնք պարծենում են իրանց ինտելիգենտութեամբ, գոնէ նրանք պէտք է յարգել իմանան ընտրական բարձր սկզբունքը և դրա կիրառութիւնը կեանքի մէջ։

Ահա այս է, որ ես պնդում եմ, պահանջում որպէս մէկը, որը իր ժամանակին բողոքել է նախագահին պաշտօնապէս, որը և ցանկանում է գոնէ այսուհետև, այսպիսի լուրջ խնդիրների քննութեան ժամանակ ցոյց տալ, որ մենք քուէների հետ խաղալ չենք ուզում։ Ա. Աթանասեան

Յ. Գ. Թիւրիմացութիւնների և զանազան ծուռ ու մուռ բացատրութիւնների տեղիք չը տալու համար յայտնում եմ, որ ոչինչ դէմ չունեմ առաջարկված անձանց՝ Ղ. Աղայեանի, Ա. Սահակեանի, Յ. Տէր-Միրաքեանի, Յ. Սպենդիարեանի և ուրիշների դէմ։ Ա. Ա.

*) Ըստ օրէնքի, եթէ գոնէ մէկը պահանջում է, որ ընտրութիւնները լինեն գաղտնի, այդ պահանջը յարգվելու է։ Ա. Ա.

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆԸ

Ինչպէս յայտնի է, Էջմիածնի կենտրոնական ուսումնական խորհուրդը, եկող յունիսի սկիզբներին, քննութեան պէտք է առնի միատեսակ պարտաւորական ուղղագրական հարցը։

Խօսք չը կայ որ այդ խորհուրդն, իբր նախաձեռնած հարցում, միակ կօմպետենտ մարմինը չէ ամբողջ հայութեան, հետևապէս և նրա իրաւունքը սահմանափակվելու է լոկ ռուսահայերով, այն էլ՝ նրա միմիայն դպրոցական հարցում։

Սակայն՝ մեր ուղղագրական ներկայ շփոթ վիճակում այդ քայլն աննշան չէ լինելու, քանի որ, այդ տեսակէտից, ռուսահայ ձեռնարկները նա բերելու է մի յայտարարի, որ պէտք է նկատվի ցանկալի բարեփոխութիւն։

Օգտվելով դէպքից, ես ուզում եմ դարձնել ուսումնական խորհրդի ուշքն ուղղագրական հարցի հետևեալ կողմի վրա, որ բառավերջի յ գիրը—որտեղ նա անձայն է ու չէ հնչվում—բոլորովին վերացվի, քանի որ աւելորդաբար տեղ է բռնում և սկսնակների գործը դժուարացնում։

Ահա դրա առիթով իմ հիմքերը։

Արդէն ունենք մի շարք բառեր, որոնց յ չէ դրվում։

1) Յատուկ գոյականներ.—Աննա, Զաքարիա։

2) Դերանուններ—սա, դա, սրա, դրա։

3) Բայերի հրամայական եղանակը.—գնա, ասա, կարդա։

4) Մակբայներն ու նախադրութիւններ.—հիմա, ահա, վրա։

5) Ժողովրդական բառեր.—չոլախ, եօնջա, խալիչա։

Ինչո՞ւ, սրանցից յետոյ, չը գրենք՝ թող գնա, որ գնա։

Եթէ գրում ենք՝ հիմա, ինչո՞ւ չը գրենք՝ յետո. տղա, ընծա, հակա, քահանա։

Ի՞նչ անպատեհութիւն արած կը լինենք, եթէ հենց բոլոր բառերի վերջից դէն գցենք անձայն յ-ն։

Բայց, բառն անձայն յ-ով վերջացնելն ունի և իր անյարմարութիւնները և նոյն իսկ դժուարութիւնները՝ սկսնակ ու անվարժ կարդացողների համար։

Հետևեալ բառերը՝ վրայ, արքայ, երեխայ—նրանք կարդում են՝ վր-ай, արք-ай, երեխ-ай. Թողէք, դա գ-ай մեզ մօտ և այլն։

Սակայն ասածներս չշտած լինելու համար՝ կը բերեմ հետևեալ կարծիքները.

ա) Ն. Ադոնց. «Մեր նախնիք բառավերջում յ գրել են յաճախ բոլորովին անտեղի։ Կան մի շարք բառեր, որոնք վերցված են ասորերէնից։ Ասորի լեզւում նրանք վերջանում են ա-ով, իսկ մերոնք գրել են այ. քահանայ—Kahana, լումայ—luma. Տղայ գրելն թէ տղա՝ միևնոյն է. սեռականում ա և ի իրար մօտ գալուս՝ տղա-ի, ներս պիտի մըտնէր յ չփման օրէնքով։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս գրում ենք Ֆրանսիա, Ֆրանսիայի, տղա, տղայի և այլն։

«Հնում եղել են լուրջ փորձեր յապաւելու անձայն յ-երը։ Լազարեան ճեմարանի աւետարանում, որ մեզ հասած գրչագիրներից ամենահինն է, գրված Թ. դարում, յ-ի կեղջը սովորական է—սատանա, որդւո, ձորձո, ողորմեցա, հանեցա և այլն։

«Եթէ մի հնչիւն կայ, որ չէ սիրում աշխարհաբարը, այդ յ-ն է։ Նոր յ-երով բեռնել լեզուն այն ժամանակ, երբ նա ձգնում է թօթափել հների ծանրութիւնը, նշանակում է բռնութիւն գործ դնել լեզուի վրա...

«Յ-երի յապաւումը մեծ թեթևութիւն է, որովհետև լեզուն մօտեցնում է հնչականին»։

բ) Գ. Տէր-Մկրտչեան. «Մեր կարծիքով շատ նպատակայարմար կը լինէր աշխարհաբարի մէջ ընդունել այս ուղղագրութիւնը, գրելով «ծառա, քահանա, Վանա ծով» և այլն, ինչպէս որ գրում ենք «ահա, նա, նրա, Աննա, Եւրոպա...» և այլն»։

«Այսպիսով կունենանք մի դիւրին և հաստատուն կանոն։ Իսկ դիւրութիւնը, որ շփոթութիւններ չէ ծագեցնում, շատ և շատ գնահատելի բան է, մանաւանդ մեր հանգամանքներում եղող ժողովրդեան համար, որ օրէ-օր աւելի զրկվում է իր մայրենի լեզուն սովորելու հնարաւորութիւնից և միջոցներից...»։

գ) Լ. Մարկոսեան. «Այսպէս ուրեմն... յ-ի հարցում մենք գալիս ենք այսպիսի եզրակացութեան... Երբեք չը գրել այդ գիրն այն դէպքում, երբ նա մնում է անձայն»։

Ե. Ք. Ն.

ՊԱՏԱՍԽԱՆ X-Ի ՔՄԱՀԱՃ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Էջմիածին, 21 մայիսի

«Մշակի» № 102-ի մէջ «Ճշմարտութիւնը խեղաթիւրված» վերնագրով մի նամակ կայ Էջմիածնից X. ստորագրութեամբ։

Փաստերը թող որակեն X-ի յայտնագործած ճշմարտութիւնը։

1) Թէ «Մշակի» և թէ «Հովիտի» աշխատակիցները, որոնք Ղարաբաղից պատկառելի ժողովուրդ են եղել, թւերի մէջ անուշադրութեան շեղումն են արել։ Ես ասել եմ, որ մօտաւորապէս 60,000 դեսեատին տարածութիւն ունեցող կալուածք ունենք. պետական հարկերի պարտք՝ մօտաւորապէս 40,000 րուբլի։ Իսկ եթէ ճիշդն էք ուզում իմանալ, պ. X., ընդամենը ունենք 58,005 դեսեատին, 1940 քառակուսի սաժէն. 37,963 րուբլի և 47 կ. պարտք. այլ ոչ «56,561 դես. և 25,000-ից քիչ պակաս պարտք», ինչպէս դուք էք գրում։

Ուրեմն կարո՞ղ էի 60,000 և 40,000 մօտաւոր թւերով խօսել ժողովում, երբ ոչ մի գործ չը կար ձեռքումս և ինձ ժողով հրաւիրելն անակնկալ էր։

2) Ես երբեք չեմ ասել, թէ սինօդն է վարձել Մարկոս-բէկին կալուածների կառավարիչ։ Ո՛չ, այդ չէր կարող անել սինօդը, երբ Ղարաբաղում առաջնորդ կար և չը կար կօնսիստօրիայում Բենիկ վարդապետ։ 1908 թ. փետրվարի 1-ից մէկ տարով միայն Մարկոս-բէկին կարգել է կառավարիչ կօնսիստօրիան օրէնքի 1188-րդ յօդ. 4 կէտի հիման վրա։ Բայց երբ Բենիկ վարդապետը Ղարաբաղ գնաց, այդ ժամանակ միայն կամեցան այլ տնօրէնութիւն անել։ Այլապէս ինչո՞ւ պիտի կօնսիստօրիայի անմիջական ստորադրեալ կառավարչին սինօդը հեռագրերով կանչէր Էջմիածին, ծածկելով իր նպատակը թեմական հաստատութիւնից։ Թոյլ չը տուին նոյնիսկ, հակառակ կօնսիստօրիայի հեռագրական զեկուցման, որ Մարկոս-բէկը իր միամեայ գործունէութեան հաշիւները տայ կօնսիստօրիային, ապա մեկնի Էջմիածին. և կօնսիստօրիան ստիպված եղաւ կատարել սինօդի հրամանը, անմիջապէս ընդհատելով հաշւետւութիւնը և «խնդրելով» (սինօդի հեռագիրն է) Մարկոս-բէկին, որ բարեհաճի Էջմիածին գնալ։

Ի՞նչ ունէր ասելու սինօդը Մարկոս-բէկին, որ չէր կարողանում կօնսիստօրիայի բերանով ասել. մի՞թէ կօնսիստօրիայում չը կար ոչ մէկը, որ սինօդի կարգադրութիւնն ըմբռնէր և Մարկոս-բէկին հաղորդէր։ Ի՞նչ գաղտնիք կարող է լինել Մարկոս-բէկի և սինօդի միջև, որ կարելի չը լինի յայտնել կօնսիստօրիային։ Սինօդը, ինչպէս և Վեհափառ Հայրապետի դիւանը, շատ անգամ յաջորդների, գործակալների և ժողովրդի խնդրագրերն յետ է ուղարկում առանց տնօրինութիւն անելու, ասելով որ վարչական ուղիղ եղանակը պահանջում է, որ դիմումները թեմ. իշխանութեան միջոցով հասնեն բարձրագոյն ատեանները, դիսցիպլինան պահպանելու համար, յիրաւի ցանկալի եղանակ։ Բայց ինչո՞ւ կօնսիստօրիայի անմիջական ստորադրեալ կառավարիչը կանչվում է Էջմիածին։ Այս վարմունքի տրամաբանական հետևանքն այն եղաւ, որ երբ Մարկոս-բէկը վերադարձաւ կօնսիստօրիա, այլ ևս չը կամեցաւ ճանաչել թեմական իշխանութիւն և վերջինս էլ իր վարկը պահելու համար հրաժարվեց նրան հրամաններ արձակել։

Մարկոս-բէկը Էջմիածնից վերադառնալուց յետոյ՝ կօնսիստօրիայի ատեանում պաշտօնապէս յայտարարեց բանաւոր, թէ «սինօդն իր հետ անմիջապէս նոր պայման պիտի կապէ և թէ փոխադարձ համաձայնութեամբ պունկտերն որոշված և վերջացած են»։ Արդ, եթէ Մարկոս-բէկը սուտ է ասել, ապա ուրեմն պիտի իսկոյն արձակվէր պաշտօնից, երբ այդ մասին սինօդն իմացաւ. եթէ ուղիղ էր ասում, ապա ուրեմն սինօդն օրէնքի հակառակ է վարվել կալուածների կառավարութեան գործում կամենալով անմիջապէս խառնվել և ինքը կառավարել։ Սինօդն այսպիսի բան կանէ՞ր, գիտուք, եթէ որևէ կօնսիստօրիայում նստած լինէր հանգուցեալ Արիստակէս սրբազանը։

Այլև. գիտուք թէ սրբազան սինօդը առաւել իմաստութիւն և հմտութիւն ունի, ինչպէս որ ի հարկէ վայել է, Ղարաբաղի կալուածներն անմիջապէս կառավարելու. ասացէք խնդրեմ, պ. X., գո՞հ էք Էջմիածնի անմիջական հսկողութեամբ կառավարվող կալուածների դրութիւնից։

3) Կօնսիստօրիան սինօդին ներկայացրել է մի զեկուցումն, որի մէջ քննութեան է առել, որ Մարկոս-բէկը իր միամեայ պայմանագրի (контрактъ) 14 յօդուածներից գրեթէ 11-ը չէ կատարել և բացատրել է իր ըմբռնումը։ Կօնսիստօրիան ներկայացրել է սինօդին նաև մի արձանագրութիւն, որի մէջ յիշված կայ թէ պայմանագրի որոշ կէտերը չեն կատարված։ Այդ արձանագրութիւնը ստորագրել են կօնսիստօրիայի հաշուատու յանձնաժողովի անդամներն ու ինքը՝ Մարկոս-բէկը։ Բացի դրանից կօնսիստօրիան ներկայացրել է սինօդին իր նշանակած կողմնակի վերահսկիչներից մէկի տեղեկութիւնները կալուածների վիճակի մասին (այժմ էլ նոր փաստեր կան մօտս, որոնք պիտի զեկուցվեն), յայտնել է, որ, կօնսիստօրիայի կարգադրութեան հակառակ, կառավարիչը արձակված օգնականին նորից հրաւիրել է պաշտօնի։

Արդ, այս ամենը ինչո՞ւ անուշադիր թողեց սինօդը և իր անվստահութեամբ վիրաւորեց իր ստորադրեալ իշխանութիւնը։ Եթէ անվստահութեան առիթ կար, սինօդը կարող էր քննիչ ղրկել նախապէս ստուգելու իրերի դրութիւնը, այլ ոչ խմբով գնալով Վեհափառին ձանձրացնելու թէ՝ «կամ մենք կամ Բենիկ վարդապետը. արձակեցէք նրան» (ի խո՜չ, ի խո՜չ)։

4) Բոլորովին սխալ է թէ կօնսիստօրիան կառավարչին արձակել է սինօդին հակա-

[illegible]

…ւառապետին, հաշտարար դատաւորին ու զեկուցել է սինոդին:

Սինոդը բոլորովին անսպասելի կերպով՝ այս ամենը իմանալուց յետոյ՝ հեռագրով հրամայում է Մարկոս-բէկին թողնել պաշտօնի մէջ, Պետրոսին քահանային արձակել մինչև նոր կարգադրութիւն:

Զատկական շաբաթն էր մեր առաջ. քահանաներն անտառներումն էին: Անկարող էինք իսկոյն կատարել այս ոչ-օրինաւոր հրամանը, թէև պատրաստ էինք կատարել: Գրվեց սինոդին թէ՝ «սպասում ենք սինոդիդ կարգադրութեանը, երբ կը ստանանք կը կատարենք. Մարկոս-բէկին կը յանձնենք գործերը, եթէ նրան է նշանակում սինոդը. իսկ կօնսիստորիայի ժամանակաւոր կարգադրութիւնը ինքն ըստ ինքեան լուծված կը համարվի»:

Պ. Х., ինչ նմանութիւն կայ այս իրականութեան և ձեր «նշմարտասիրութեան» մէջ. ո՞ւր է Բենիկ վարդապետի անհնազանդութիւնը կամ ըմբոստութիւնը:

5) 12,000 րուբլի հարկի հատուցման պատմութիւնը Х.-ի պատմածի նման չէ, այլ այսպէս: Կօնսիստորիայի գանձարկղում մի քանի հազար րուբլի դրամ կար: Որքան յիշում եմ, օտարային մօտ 500 րուբլի, կալուածական՝ մօտ 1200, վիճակային 4—5 հազար րուբլի: Էջմիածնի կարիքներին օգնութիւն անելու ցանկութեամբ փութացի առաջարկել կօնսիստորիային, որ օտարային արդեանց վրա վիճակային 500 էլ աւելացնէ և ուղարկէ Էջմիածին: Հարկերի պահանջը յետոյ գրվեց. իսկոյն գանձարան մտցրինք կալուածական 1200 րուբլին. մտցրինք նաև վիճակայինից մօտ 900 ր., տուինք ռոճիկներ ծառայողներին և թեմական տեսչութեան (ի նկատի ունեցանք մինչև մայիս) և մնաց ընդամենը մօտ 3,500 ր.: Այս մասին հաղորդվեց սինոդին և ասվեց, թէ «3,500 րուբլով 12,000 ր. պարտք տալ չենք կարող, ինչպէս անենք: Մինչև սեպտեմբեր զգալի եկամուտ չենք սպասում. եթէ այս էլ տանք, ինչպէ՞ս կարող ենք կօնսիստորիայի հաստատութիւնը պահել. կը փակվի առանց ռոճիկների. կը կամենա՞ք հրամայեցէք փակենք հաստատութիւնը և այդ էլ տանք»: Այս դիմումի պատասխանը լինում էր դարձեալ հեռագիրներով «տուէք հարկերը» (12,000):

Ուրեմն ի զուր է կօնսիստորիայի խօսքերը՝ «հնարաւորը կանի»՝ թարգմանել, թէ «կանի այն, ինչ որ ինքը յարմար կը համարի»: Այս ինչ տրամաբանութիւն է. և վերջապէս մի հաստատութիւն պաշտպանող թղթակից կամ վարձկան փաստաբան պէ՞տք է որ տրամաբանական մտածողութեան վրա և հասկացողութիւն ունենայ, թէ՞ ոչ:

6) Ինձ արձակելու պատճառները Х-ի մաքից են ծնունդ առել և գրչով արտայայտվել. իրականութիւնը այդ չէ: Ես սինոդին չեմ վիրաւորել, այլ իմ դէմ սկսված, մինչև անգամ իմ պատճառով հօրս դէմ սկսված և շարունակվող անտեղի հալածանքների դէմ պաշտպանել եմ ինձ ու բողոքել:

Քիշինեվում առաջնորդի ինձ տուած ռոճիկը առաջադրութեամբ, օրագրով, մատեանով աշխատանքիս համար ապօրինութիւն չէ (այդ կը պարզվի յետոյ): Իմ վարձս տուել է գործադիր առաջնորդը, որ ինձ պարտքերիցս դուրս ծառայեցրել է: Սինոդը իր հաշիւը նրա հետ պիտի տեսնի, այլ ոչ բանւորիս:

Ես նախկին առաջնորդների պլխին լուտանք չեմ թափել, այլ ասել եմ և ասում եմ ճշմարիտը. կառավարիչներն ու հոգևոր հայրերը միշտ միասին են կերել ազգի և եկեղեցու ժառանգութիւն կալուածները: Այդպէս է եղել Քիշինեվում, այդպէս է եղել Մարցում, այդպէս է եղել և Ղարաբաղում: Հաճելի չէ եղել Х-ին, որ ժողովուրդն իմանայ գողութեան ճամբաները:

7) Վեհ. Հայրապետը՝ հիմնվելով սինոդականների դժգոհութեան վրա՝ բարեհաճել է «յուշ առնել» ինձ, որ խիստ լեզու չը բանեցնեմ պաշտօնական գրութեանց մէջ. չը կայ սրբատառ կօնդակի մէջ ոչ [illegible]

ղեցուն:

Այո, ես գիտեմ, որ Վեհափառ Հայրապետը անձամբ է կարդում և ղեկավարում գործերը. սակայն ինչպէս ամենայն մեծ մարդ, նա էլ խորհուրդներ է լսում և կարծիքներ հարցնում: Ահա այս դէպքումն է, որ անբարեխիղճ խորհրդականները, իրանց անձնական հաշիւներով, իրականութիւնը գունաւորում են ըստ հաճոյս: Բայց այդ երկար չի տևի. իրողութիւնը թիւրողների ճամբան յուսամ թէ կարճ է:

8) Երբ ինձ ուզում են մամուլի մէջ ներկել Էջմիածնի Х-երը, միշտ և ամեն տարի միևնոյն մեղադրանքն են փաթթում վզիս. այսինքն՝ Բենիկ վարդապետը մերժ գովում է եպիսկոպոսներին, մերժ անարգում: Անցեալ տարի մի իբս «Архимандритъ» ստորագրութեամբ (նոյն ու նման այս Х-ին) «Листокъ»-ի մէջ այդ միևնոյն մեղադրականն էր կարդում, ինչ որ այժմ գրված է «Մշակում»: Ճիշդ է, որ ես քանի մարդկանց, այն էլ սրբազան մարդկանց, մէջ տանելի, մարդկային, զուտ անձնական թերութիւններ եմ տեսնում, լուռ եմ և ոչ ոքի չեմ անարգում կամ հետը չեմ կռւում, որովհետև ինքս էլ մարդ եմ, հասարակ, մահկանացու և մարդկային թերութիւններն ինձ անծանօթ չեն, հետևաբար ես նրանց չը յարգելու իրաւունք չունեմ:

Բայց երբ սկսում եմ տեսնել անտանելի թերութիւններ, բնութեան օրենաց և հաստատութեանց դէմ, ես վրդովվում եմ, բողոքում, ես կռւում եմ:

Ես կարծում եմ որ ամենայն մարդ, ով մարդու է նման, այսպէս պիտի վարվի, եթէ կուսակցական չէ, եթէ շահամոլ չէ և իր անձից բարձր մի դաւանանք ունի:

Ես յիրաւի սրբազաններից ոմանց հետ բուռն ընդհարում եմ ունեցել. նախ՝ քանի վատութեան փաստ չունեմ, յարգում եմ նրանց և իրաւունք չունեմ չը յարգելու. բայց երբ տեսնում եմ, որ սրբազանս դիցուք ազգային փող է գողել, բողոքում եմ, դատ եմ խնդրում: Ես ազգի տան պահապանն եմ և ժառանգաւոր, այդ իմ պարտքն է: Իսկ այդ ժամանակ Էջմիածնի Х-երը պինդ գրկում են գողին ու պաշտպանում: Ահա ձեզ ընդհանուր պատկերը:

Բայց այդ կռիւներիս մասին, որոնցով պարծենում եմ ես, այլ ոչ ամաչում, յետոյ, լրագրութիւնից դուրս:

9) Ճշմարիտ է, որ ես ներկայ Սրբազնագոյն Հայրապետի ընտրութեանը ոգևորութեամբ խօսեցի. բայց մի՞թէ իմ յուսալից ոգևորութիւնս արգելում է ինձ Դուրեան պատրիարքի սխալ քայլը դատապարտել: Մի՞թէ այժմ նոյն ոգևորութեամբ չեմ խօսի փայլուն, շողարձակ գործի դիմաց. մի՞թէ Х-երն աւելի են սիրում հայոց հայրապետութիւնը, քան ես:

Ո՛չ, քա՛ւ լիցի ինձ շողոքորթների շարքը մտնել վեր ելնելու համար: Ծառի կատարն հասնելու համար ապահով է ճիճուի պէս սողալով բարձրանալ, բայց արծիւները կամ թռիչքով են բարձրանում կամ կոտրում են իրանց թևը: Վերջինս կը գերադասէի:

Յուսամ թէ պարզ է այժմ, որ արձակմանս պատճառները Х-ի քմահաճ մեկնութիւնները չեն. իսկ բուն պատճառները ես կը պատմեմ յետոյ, երբ հարկ լինի: Երանի թէ այդ հարկը չը լինի երբէք: Բայց մի՞թէ քիչ բան է ասված Մեսրոպ սրբազանի մի քանի խօսքի մէջ Շուշու ժողովրդի ներկայութեամբ. «Սինոդը գէշ է վարվել Բենիկ վարդապետի հետ»:

Բենիկ վարդապետ

Յ. Գ.—Պատասխանս գրեցի միայն յիշողութեամբ. գործերը Մեսրոպ եպիսկոպոսի մօտ են դեռ, ինչպէս լսել եմ: Երբ ինձ համար մեղադրական ակտ կը կարդան և կը շնորհեն ինձ ուզածս պատճէնները, այն ժամանակ ես աւելի ճիշդ պատասխան կը գրեմ իմ դատախազ Х-ին, որի առաջ թէ դիւանի և թէ սինոդի արխիւ ու դռները բաց են:

Նոյն

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

[illegible]

[illegible]

Ամսիս 3-ին կանանց մի խումբ, բաղկացած 100—150 հոգուց, թափվեց տեղիս բազարը և սկսեց ուժով կողպել տալ խանութները. մի ժամվայ մէջ ամբողջ բազարը փակվեց: Ոստիկանութիւնը 25 հոգի զինւորներով իր գլխաւորի հետ եկաւ առաջն առնելու կանանց: Կանայք դիմադրեցին, պահանջելով վերցնել մթերքների հարկը: Ոստիկանապետն սկսեց ծեծի ենթարկել պահանջ ներկայացնող պարսկուհիներին: Մի կին ծեծի ժամանակ վիրաւորվեց. կնոջը մկնիթ տարան. ամբոխը հաւաքվեց և սկսեց աղմկալի ցոյցեր սարքել: 500—700 հոգի տղամարդիկ հաւաքվեցին և սկսեցին թափվել բազարը, գտան ոստիկանապետին, որը չը կարողացաւ փախչել ազատվել: Ժողովուրդը ծեծի ենթարկեց նրան: Ամբոխն ապա թափվեց ոստիկանատան վրա և քանդեց դռները, տարաւ եղած-չեղածը: Երկրորդ յարձակումը եղաւ վաճառականապետ հաջի Մամադ-Թաղի տան վրա: Ամբոխն այստեղ էլ ջարդեց դռները, կոտրատեց պատուհանները, թալանեց տան եղած-չեղած իրերը: Երրորդ յարձակումը եղաւ «Ադլիէի» (հաշտարար դատաստան) շինութեան վրա. յարձակվողները կոտրատեցին-թալանեցին և տարան ամեն ինչ: Երկու օր շարունակվող կռւից յետոյ, ամսիս 4-ին, երեկոյեան, Մէշեդից եկան 75 պարսիկ զինւորներ: Զինւորները դեռ քաղաք չը մտած՝ քաղաքի դարպասները կողպվեցին: Զինւորները պատեցին քաղաքի չորս կողմը և քաղաքի «Արք» կոչված դռան դռնապանից ուժով պահանջեցին բանալ դուռը. դռնապանը դիմադրեց. դրա համար և նրան գնդակահարեցին և դուռը բանալով քաղաք մտան և սկսեցին շարունակ երկու ժամ հրացանաձգութեան ենթարկել քաղաքը, որի ազգաբնակութիւնը սարսափի մէջ մնաց: Ամսիս 5-ին ժողովուրդը հաւաքվեց և մեծ բազմութեամբ (թւով 1000 հոգի) մզկիթ գնաց ու պահանջեց բաւարարութիւն տալ ժողովրդի արդար պահանջներին: Բայց Մէշեդից եկած զինւորների շնորհիւ կարգը փոքր ինչ վերականգնվեց: Ժողովուրդը իր պահանջները ստանալով՝ քաղաքը մի փոքր հանգստացաւ: Մթերքների հարկը, որ մինչև օրս ստացվում էր, վերացվեց բոլորովին: 3 օր տևող այդ կռիւներից յետոյ՝ քաղաքը այսօր հանգիստ է:

Նիշաբուրում ապրող հայերի թիւը հասնում է 20-ի: Նրանք բոլորն էլ պանդուխտ են և պարապում են առևտուրով: Հայերիս դրութիւնն այստեղ շատ վտանգաւոր է: Մազի չափ չնչին դէպքի է սպասվում, որպէսզի մեզ այստեղ կոտորեն:

Ոսկան Յարութիւնեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

24 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Հելլէնների թագաւորին կից պաշտօնավարող դեսպան Շչէրբաչէվը արձակվեց պաշտօնից համաձայն խնդրագրի:

Ռոստովի քաղաքապետութիւնը յայտարարվում է խոլերայից անբարեյաջող, իսկ Սէվաստոպոլի նահանգը—վտանգաւոր:

ՊՈԼՏԱՎԱ: Դումայի արտակարգ նիստում Եֆրոսինեայի աճիւնը փոխադրելուն աջակցելու համար պատուաւոր անդամ ընտրվեց Ստոլիպինը:

[illegible]

ԽԵՐՍՈՆ: Քաղաքում խոլերայից մեռան 3 հոգի:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինովսկայա փող. № 8
(օ. մ.) 564. 100—4

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պատրաստ է տպագրութեան համար
Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ
ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ
Ռ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ եւ Ս. ՇԱՀԱԶԻԶԻ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԷՋ
Ընդարձակ ներածութեամբ՝ «Ռուսահայ վերածնիչների սօցիալական դաւանանքի բնոյթը»:
(Սօցիոլօգիական վերլուծութիւն)
Մօտ 350—400 երես:
(օ. մ.) 613. 3—2

[illegible]
«Ա. ԲԻՒՐ» և «ՏԱՐԱԶ»
[illegible]
Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ". Tiflis, Direction „AGBUR-TARAZ".
(չ. ռ.) 570. 0—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
[illegible]
ԱԶԲԵՐԸ ԽՕՍՈՒՄ ԵՆ
Զարդարված է ինքնուրոյն նկարներով: Գինը 25 կոպ.: Գումարով գնել: Դիմել հեղինակին. Тифлисъ, Баграту Айвазянцу.
(օ. մ.) 623. 3—1

Լոյս տեսաւ Մօսկվայում
Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ հրատարակութեամբ հետևեալ հայկական երգերը եւրօպական նօտաներով.
1) «ԿՌՈՒՆԿ» (երկրորդ հրատար.)
2) «ԼՈՒՍ» (Ա. Ասլանեանի ձայնագրած)
3) «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻ ՄՕՏ և ԼՈՒՐԻԿ»
Վաճառվում են.
1) Մօսկվա—Бессель и К-о, Петровка 12.
2) Թիֆլիս—Սուսանաձեանի մօտ:
3) Բագու—Ինդրժիշէկի մօտ:
(չ. շ.) 573. 4—3

ԾԱԽՎՈՒՄ Է
ԲԱԿԱԼԷՅՆԻ
ԽԱՆՈՒԹ
ՄԻԱՆԳԱՄԻՑ ՁԵՌՆՏՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ.
Միխայլօվսկի պրօսպ. № 36.
(ա. օ.) 609. 3—2

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ բաղմագոյն մեծադիր պատկերը Սանահնի դարաւոր վանքի սրբազան կամարների տակ՝ 3 ր.: Նոյն պատկերը «ԱՂԲԻՒՐԻ» դպրոցական աշակերտ բաժանորդների համար ՄԷԿ Ր., ճանապարհածախսով 1 ր. 20 կ.:
Տասն օրինակ մի բաժանորդի հասցեով 10 ր.:
Վերադիր վճարով պատուէրներ առանց կանխավճարի չեն կատարվում և ծախս 30 կ. աւելի է հաշվում իւրաքանչիւր պատուէրի համար:
Դիմել՝ ТИФЛИСЪ, Контора Редакціи „АГБЮРЪ ТАРАЗЪ".
(չ. ռ.) 571. 0—3

300—500 ՌՈՒԲԼԻ ամսական եկամուտ կունենայ իւրաքանչիւրը՝ սովորելով առանց դժուարութեան մեր առաջարկած արհեստներից մէկն ու մէկը. պատրաստումն ամեն տեսակ սապոնի—1 ր. 85 կ., շաղախի և սոսինձի—1 ր. 45 կ., լաքի, օլիֆի, պոլիտուրի և գմուռի—1 ր. 55 կ., վաքսի, օծանելիքի՝ կաշիների, մեքենաների և անիւների համար, քսելու իւղի, գուտալինի, իմալինի և այլն—1 ր. 65 կ.: Պատրաստումն ամեն տես. թանաքի, հեկտօգր. կանգուածի, տուշի, սև մատիտի, կնքանեկի և այլն—1 ր. 65 կ., կանթեղների իւղի—1 ր. 75 կ.: Պատրաստումն կօմէտ. և տուալէտային պատկանելիքների—1 ր. 55 կ., արուեստական հանք. ջրերի, կվասի, մրգ. զազ. խմիչքների—2 ր. 65 կ. Բոլոր այդ գրքերը ունեն նոր ցուցմունքներ: Պատրաստելու համար հարկաւոր չէ ոչ մի կարասիք եւ առանձին շինութիւն: Ուղ. ենք վերադիր վճ.: Կարելի է եւ մարկաներով: Հազարաւոր շնորհակալութիւններ: Պահեստ՝ С.-Петербургъ, Офицерская, 50—213. «Кн—во ФАБРИКАНТЪ». (26, 9) (П. 56305) 552. 2—1

Գեղարուեստ
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ
Պատկերազարդ հանդէս
—Թիֆլիսում—
Խմբագրութեամբ ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ
Լոյս են տեսել Ա. Բ. և Գ. գրքերը. խմբագրվում է Դ. գիրքը: Բաժանորդագինն է՝ 10 գիրքը 10 ր., 5 գիրքը 7 ր.: Օտար տեղեր իւրաքանչիւր գրքին 25 կոպ. պօստի ծախս:
Հատավաճառ ամեն տեղ 2 ռուբլի:
Լոյս տեսած համարները 3-ը միասին 5 ռուբ.
Խմբագրութեան հասցէն՝ Чавчавадзевская № 20. Օտար տեղերից դիմել՝ Тифлисъ. редакція „Гехарвестъ" կամ почт. ящ. № 133.
Թիֆլիսում կարելի է բաժանորդ գրվել նաև «Գուտենբերգ» գրախանութում, տիկ. Վարվառէ Միլեանի մօտ (Паскевича № 4) և տիկ. Վարդանեանի Ծաղկոցում (Лермонтов. № 21).
(կ. շ. գ.) 607. 3—2

CONSTIPATION
PILULES DE CASCARA MIDY
ԴԵՂԱՀԱՏՆԵՐ
CASCARA MIDY
Ֆրանսիական ժողովրդական միջոց
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՐԿԱՊՈՒԹԵԱՆ դէմ:
Ընդունելութեան չափը. 2 ԴԵՂԱՀԱՏ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ, ՊԱՌԿԵԼՈՒՑ ԱՌԱՋ:
Cascara Midy-ն (Կասկարա Միդի) չէ առաջացնում որովայնի մէջ ցաւեր, ոչ էլ հանգ և փորլուծութիւն:
Դեղավաճառանոց MIDY, 140, faubourg St. Honoré, Парижъ. Ռուսաստանի գլխաւոր դեղավաճառանոցներում:
(6, 16, 26) (М. 305088) 1050. 0—24

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ
Պահանջեցէք ամենուրեք!
Ա. և Ա. Մ.
„ՆԱՐԶԱՆ" Սեղանատան „ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ №20"
Բուժիչ: ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ (աղի-ալկալեան) №№ 4, 4 նոր, 6, 17, 18, 18 բիւվ. 2, 19: ԲԱՏԱԼԻՆԵԱՆ (անփոխարինելի լուծողական): ՍՄԻՐՆՕՎԵԱՆ-ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ (պարունակում է մկնդեղ): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԼԷՊԵՇԿԱՆԵՐ (վերացնում է տապը): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փոխարինում է № 17 ջրին): ՀԵՂՈՒԿ ԱԾԽԱԹԹՈՒ, միանգամայն մաքուր, ստացված կիսլօվօդսկի «Նարզանից»:
ՋՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՀԵՍՏԻՆ—ТИФЛИСЪ, Гановская, № 10. [illegible] Пятигорскъ, Управленіе водъ.
(22, 23, 26, 29) (М. 174920) 599. 4—3

Типографія „Экономія" Большая Банкская № 3.